

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА
ШЕВЧЕНКА

Факультет психології
Кафедра соціальної реабілітації та соціальної педагогіки

На правах рукопису

Воробйова Діана Олегівна
СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСОБИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ
ПОВАГИ ДО ВЕТЕРАНІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»
за спеціальністю 231 «Соціальна робота»
галузі знань 23 Соціальна робота
за освітньо-професійною програмою «Соціальна педагогіка»
Рівень вищої освіти: перший

Науковий керівник:

Доктор психологічних наук, професор

Чуйко Олена Василівна

Допустили до захисту в ЕК

Завідувач кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки
доктор педагогічних наук, професор

Чернуха Надія Миколаївна

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРИ ПОВАГИ ДО ВЕТЕРАНІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	7
1.1. Сутність культури поваги до ветеранів російсько-української війни.....	7
1.2. Фактори, що впливають на формування культури поваги до ветеранів російсько-української війни	14
1.3. Політика формування культури поваги до ветеранів російсько- української війни в Україні.....	21
ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ	27
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ КУЛЬТУРИ ПОВАГИ ДО ВЕТЕРАНІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	29
2.1. Характеристика методичного інструментарію дослідження	29
2.2. Опис вибірки досліджуваних респондентів.....	31
2.3. Результати емпіричного дослідження стану культури поваги до ветеранів	33
ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ	48
РОЗДІЛ III. ВИДИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАСОБІВ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ ПОВАГИ ДО ВЕТЕРАНІВ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	51
3.1. Рекомендації щодо ефективності застосування соціально- педагогічних засобів задля розвитку культури поваги до ветеранів російсько-української війни	51
ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ	57
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:.....	61
ДОДАТКИ.....	69

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах війни культура поваги до ветеранів набуває особливого значення. Слово «ветеран» (лат. *Veteranus* – від *vetus* – старий, досвідчений) означає – бувалий воїн, що брав участь у багатьох боях.

Відповідно до Закону України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту” (1993), ветеран – це особа, яка брала участь у захисті Батьківщини або у бойових діях на території іншої держави. До ветеранів війни належать учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни та учасники війни.

Ветеранське товариство складається з різних осіб, кожна з яких має свою унікальну історію. Ці люди можуть бути в активній військовій службі або вони вже завершили свій військовий шлях. Їх об'єднує досвід бойових дій, і, за словами Дмитра Козацького (відомого як «Орест»), «ветерани – це громадяни, які заплатили більше, ніж податки» (Міністерство у справах ветеранів & Український ветеранський фонд, 2023, с.2).

Ветерани є тими, хто захищає нашу країну, і вони заслуговують на повагу та підтримку. Після закінчення служби у Римі ветерани зазвичай отримували громадянство, землю та/або грошову винагороду. Проте за часів республіки це заохочення не надавалося автоматично, а залежало від окремого закону, що приймався народними зборами за ініціативою полководця, під чийм керівництвом ці ветерани воювали (Учасники проєктів Вікімедіа, 2011).

З огляду на тривалість війни в Україні, очікується, що кількість громадян цієї категорії зростатиме. За словами ексміністерки у справах ветеранів Юлії Лапутіної, після закінчення війни кількість громадян, на яких поширюється ветеранська політика (учасники бойових дій, учасники війни, особи з інвалідністю внаслідок війни, ветерани та сім'ї загиблих військовослужбовців), збільшиться вчетверо і становитиме близько 5

мільйонів, що еквівалентно приблизно 10% населення України (Міністерство у справах ветеранів, травень, 2023).

Ветерани традиційно користуються значною повагою в українському суспільстві. Про це свідчать, зокрема, дані вересневого загальнонаціонального опитування «Образ ветерана в українському суспільстві» (Український ветеранський фонд & Соціологічна група «Рейтинг», 2023), презентовані 21 вересня у Мілітарі Медіа Центрі. Згідно з соціологічними даними, у липні 2022 року 55% респондентів зазначили, що підтримують ветеранів, тоді як у вересні 2023 року цей показник знизився до 25%. Водночас, останні опитування показують неоднозначні тенденції у цій сфері. Зокрема, 79% респондентів вважають, що ветерани заслуговують на повагу, водночас зростає частка тих, хто не поділяє цієї думки, – з 6% у 2022 році до 18% у 2023 році.

Таким чином, соціологічні дослідження вказують на неоднорідність думок і ставлень до ветеранів, не всі розуміють важливості поваги до ветеранів, а деякі навіть виявляють до них нетерпимість. Це може ускладнювати процеси реадаптації ветеранів, призводити до соціальних конфліктів та соціальної ексклюзії. Важливим завданням є формування справедливого та повного уявлення про ветеранів. Це може служити першим кроком до створення суспільства, де кожен ветеран відчуває себе цінним членом спільноти, а не зазнає неправдивих стереотипів.

Культура поваги до ветеранів є важливою складовою національної безпеки. Ветерани російсько-української війни є носіями цінностей та традицій, які формують національну ідентичність. Постать ветерана є важливим стимулом для молоді, яка повинна бути готова захищати свою країну. Таким чином, впровадження соціально-педагогічних заходів задля формування культури поваги до ветеранів стають актуальним завданням для сучасного українського суспільства.

Об'єкт дослідження – культура поваги до ветеранів російсько-української війни в сучасному українському суспільстві.

Предмет дослідження – соціально-педагогічні засоби розвитку та формування культури поваги до ветеранів російсько–української війни.

Мета дослідження: вивчення явища «культури поваги» до ветеранів російсько-української війни в українському суспільстві і підвищення її рівня соціально-педагогічними засобами.

Завдання дослідження:

- проаналізувати теоретичні засади культури поваги до ветеранів російсько–української війни;
- визначити фактори, що впливають на формування ставлення суспільства до ветеранів російсько-української війни;
- здійснити емпіричне дослідження для оцінки стану культури поваги ветеранів російсько-української війни в сучасному українському суспільстві;
- визначити види соціально-педагогічних засобів розвитку культури поваги до ветеранів російсько-української війни в українському суспільстві та розробити рекомендації щодо підвищення ефективності їх використання.

Методи дослідження:

- теоретичні методи - аналіз та синтез, узагальнення наукових джерел та систематизація теоретичного матеріалу;
- емпіричні методи - опитування;
- методи математичної обробки даних: показник середніх значень.

Апробація результатів дипломної роботи: основні положення та результати наукового дослідження представлені у вигляді тез на XI Міжнародній науково-практичній конференції «INNOVATIVE SOLUTIONS TO MODERN SCIENTIFIC CHALLENGES» (21-23 лютого 2024, Загреб, Хорватія).

Публікація:

Чуйко О. В., Воробйова Д.О. Культура поваги до ветеранів російсько української війни у соціально-педагогічному дискурсі // Збірник тез: Innovative Solutions to Modern Scientific Challenges. Загреб, 2024. С.222-225.

Структура та обсяг дипломної роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Список використаних джерел містить 67 найменування, з яких 44 - іноземною мовою. Основний зміст дипломної роботи викладено на 58 сторінках. Загальний обсяг становить 72 сторінок. Робота містить 12 таблиць (на 9-10, 22-26, 33, 34, 36, 38-39, 40, 41-42, 43-44, 46-47 сторінці), 8 рисунків (на 12, 28, 35, 39, 41, 46, 48, 49 сторінках) та 1 додатком.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРИ ПОВАГИ ДО ВЕТЕРАНІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

1.1. Сутність культури поваги до ветеранів російсько-української війни

Війна – це жахлива трагедія, що руйнує життя людей, залишаючи глибокі рани в душах та серцях не лише тих, хто безпосередньо брав участь у бойових діях або став свідком жорстоких подій, але й у наступних поколіннях. Для молоді, яка народилася і виросла в мирній Україні, термін «війна» переважно асоціювався із Другою світовою війною або Великою Вітчизняною війною, що були міфологізовані радянськими ідеологами, а «ветеран» – з образом поважного чоловіка з медалями на грудях (Українська правда & Калмикова, Н., 2022, 28 серпня).

Як зазначають автори рекомендацій від Українського ветеранського фонду «Як писати про ветеранів», радянська та пострадянська парадигма сприйняття ветерана формувала такі стійкі асоціації: «Минуле», «Данина», «9 Травня», «Пільги», «Підтримка», «Виплати», «Знаки уваги» (квіти, інтерв'ю, паради, урочистості тощо) (Міністерство у справах ветеранів & Український ветеранський фонд, 2023).

Два роки повномасштабної війни та вісім років на Донбасі кардинально змінили образ ветерана в українському суспільстві. Замість стереотипного «солдата з минулого» з'являється новий образ – «людини з теперішнього», яка гостро відчуває ставлення до себе та свого військового досвіду. Взаємодія з ветераном, будь то на особистому рівні або в публічній сфері, визначається набором цінностей, що пріоритетні в колективній свідомості та моралі. Кожен, хто спілкується з ветераном, стає представником певної групи цінностей. Його ставлення до ветерана – це лакмусовий папірець зрілості громадянського суспільства, де шануються самопожертва, відданість та прагнення до свободи. «Суспільство, яке поважає своїх ветеранів – це суспільство, яке поважає своє

минуле, цінує своє сьогодні та дбає про своє майбутнє» (ГЛАВКОМ & Величко-Трифонюк Р., 2023).

У широкому розумінні, поняття «повага» є одним із найважливіших в аспекті міжособистісних відносин та соціокультурного контексту. Кембріджський словник розглядає повагу як прояв ввічливості та уваги до іншої особи, особливо коли вона має старший вік або вищий статус. Згідно з цим джерелом, повага може також виражати почуття захоплення до когось через їхні знання, вміння або досягнення (Cambridge Dictionary, 2024).

Словник української мови (2024) підкреслює, що «повага» ґрунтується на визнанні чийось заслуг та високих позитивних якостей. Це почуття шани та прихильного ставлення до особи чи явища, що має велике значення в суспільному або особистому житті. Таке розуміння поваги становить основу для побудови добросовісних взаємин та формування культури поважного ставлення один до одного.

Відомий педагог Сухомлинський В. О. (1976) передав важливі моральні настанови, що визначають суть поваги у відносинах між людьми. Він закликав молодь відчувати співпереживання до інших, розуміти їхні почуття та бачити в їхніх очах внутрішній світ - з радістю, горем, бідною та нещастям. За його словами, важливо завжди пам'ятати, як наші дії впливають на емоційний стан інших людей, і намагатися не завдавати їм болю та страждань. Виявляти підтримку та співчуття тим, хто потребує допомоги, є не менш важливим, адже у будь-який момент горе може настати й для нас. Також, виховуючи себе, потрібно навчитися ненавидіти хамство, не-культурність та не-ввічливість, які є протилежністю поваги та взаєморозуміння. Ці настанови становлять основу культури суспільства, яка включає в себе різноманітні аспекти життя та взаємодії людей.

Щодо обраної нами дефініції «культура поваги», то її тлумачення потребує спеціального дослідження. Перше визначення культури походить від британського антрополога 19-го століття Едварда Тайлора: «Культура... це

складне ціле, що включає знання, віру, мистецтво, закон, мораль, звичаї та будь-які інші здібності та звички, набуті людиною як членом суспільства» (Beldo L., 2010). Таким чином, повага до інших і культура переплітаються, створюючи основу для сприйняття та взаємодії людей в суспільстві.

Поняття культури є складним і різнобічним, та охоплює різноманітні елементи. Сюди входять патерни, як явні, так і приховані, а також використання символів для передачі та засвоєння культурних норм і цінностей. Крім того, культура представлена на прикладі відмінних досягнень людських груп, які можна спостерігати в різних артефактах. Однак сутність культури не обмежується лише матеріальними проявами, вона також охоплює традиційні ідеї та цінності, які служать основою для спільного життя та взаємодії. І навпаки, культурні системи можна розглядати як результат взаємодії та впливу, оскільки кожна дія формує подальший розвиток культурного ландшафту, визначаючи майбутні дії та прояви в рамках колективних зусиль. В Таблиці 1.1. представлено основні визначення культури, які підкреслюють її основні аспекти.

№	Основні визначення культури
1.	Культура пов'язана з накопиченням знань, досвіду, переконань, цінності, значення, установки, ієрархії, релігії, уявлення про час, ролі, просторові відносини, концепції всесвіту, а також матеріальних об'єктів і майна, придбаного групою людей протягом поколінь через індивідуальні та групові прагнення (Samovar, L.A. & Porter, R.E., 1994, pp.10-14.).
2.	Культура – це системи знань, якими користується велика група людей (Gudykunst, W. B. & Kim, Y. Y., 1992).
3.	Культура – це спілкування, а спілкування – це культура (Hall, E.T., 1981).
4.	Культура в її широкому розумінні – це культивована поведінка; який є сукупністю особи засвоєний, накопичений досвід, соціально передається, або, коротше,

	поведінка через соціальне навчання (Texas A&M University, 2003).
5.	Культура — це спосіб життя групи людей, які складаються з поведінки, переконань, цінностей і символів які вони приймають, як правило, не замислюючись про них, і які пропускають спілкування та наслідування від одного покоління до іншого (Webster's Dictionary Of English Usage 1989, pg.978).
6.	Культура є різновидом символічної комунікації, і деякі її символи включають групові навички, знання, ставлення, цінності та мотиви. Значення символів засвоюються та навмисно зберігаються в суспільстві через його інституції (Cassirer, E.A., 1979, pp.6-7.).
7.	Культура включає різні шаблони, явні та неявні, набутої поведінки передані символами, що становлять відмінне досягнення людських груп, включаючи їх втілення в артефактах (Damen, L., 1987, pg.367).
8.	Культура - це сукупність навченої поведінки групи людей, які часто вважаються народними звичаями і передаються з покоління в покоління (Parson, T., 1949, pg.8).
9.	Культура — це колективне програмування розуму, яке розрізняє членів одного групи або категорії людей з іншої (Hofstede, G., 1984, pg.51).

Табл. 1.1. Основні визначення культури

Згідно з Гектором Хамерлі (Hammerly, H., 1982), існує трьохкомпонентна класифікація культури: культура досягнень, інформаційна культура та культура поведінки.

- **Культура досягнень:** пов'язана з великими досягненнями суспільства.
- **Інформаційна культура:** присвячена цінній інформації, що описує суспільство, його історію, цінності та інші точки зору.
- **Культура поведінки:** пов'язана із загальною поведінкою, яку культура диктує окремим людям у суспільстві. Цей тип поведінки включає повсякденне вітання, компліменти, комунікативний контакт очей тощо.

Рамки Хамерлі пояснюють, як культура представляє себе, і три аспекти культури в цих рамках – досягнення, інформація та поведінка – є трьома входами, через які люди повинні пізнавати культуру.

Хофстеде (Hofstede, G., 1991) розглядав культурні цінності та визнавав, що вони мають значний вплив на поведінку. Він стверджував, що цінності формують і підтримують норми взаємодії та сприйняття, які проявляються у комунікативній поведінці людей. Культурні цінності мають різні компоненти – когнітивний, афективний та поведінковий (Моої, М. К., 2004), що впливають на думки, почуття та дії людей у певних ситуаціях.

Культурні теми, пов'язані з аспектом поведінки, Бо Чжу (Zhu, B., 2008) описує у своєму дослідженні як спільні для членів суспільства норми, які вони відтворюють у своїх діях для досягнення певних культурних цінностей. Вони складаються з двох основних компонентів: загальна для суспільства модель поведінки та культурна цінність, що їй відповідає .

Таким чином, поєднуючи концепції культури та поваги, ми отримуємо нове, більш комплексне та глибоке поняття – культуру поваги.

На основі теорії культурних вимірів Гектора Хофстеде (Hofstede G., 2011), ми можемо визначити, що культура поваги - *система неписаних правил соціалізації, що формує колективне програмування розуму та відрізняє одну категорію людей від іншої.*

Використовуючи діаграму «цибуля» (див. рис. 1.1.) Хофстеде (Hofstede G., Hofstede G. J., & Minkov M., 2005), можна показати прояв культури на різних рівнях, де символи є найповерхневішим виявом, а цінності - найглибшим. Символи, які включають слова, жести, картинки або об'єкти, мають значення лише для членів конкретної культури, і їхній розвиток та зникнення визначає зовнішній шар культури. Герої, які виступають у ролі моделей для бажаної поведінки, та ритуали, спрямовані на досягнення очікуваних цілей, також є важливими аспектами культури. Цінності, як основа культури, визначають віддавання переваги різним станам речей з точки зору добра та зла. Герої,

символи та ритуали відображають культурну практику, а їхнє справжнє значення розкривається лише через інтерпретацію носіями цієї культури.

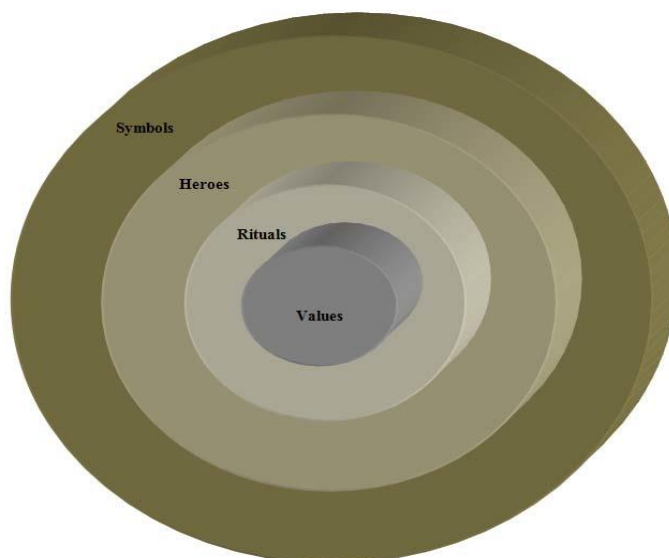

Рис. 1.1. Цибуля: прояв культури на різних рівнях глибини

Отже, культура поваги – це система цінностей, переконань, норм та поведінки, що ґрунтується на повазі до людей, їхніх прав, свобод, гідності та цінностей. Вона проявляється у повсякденному житті людей через їхні слова, дії, ставлення до інших.

Розглядаючи культуру поваги, особливо в контексті взаємодії між людьми в суспільстві, важливо розглянути, як ця культура виявляється у ставленні до різних груп, таких як ветерани.

У сучасних українських умовах, як серед військових, так і в цілому суспільстві, особливо досвідченими вважаються ті захисники, які здобули військовий досвід починаючи з 2014 року (Словник професійної термінології для майбутніх фахівців Національної гвардії України, 2016, с.156).

Українське суспільство повинне усвідомлювати, що сучасні військові, які зараз служать в лавах ЗСУ – це майбутні ветерани. Вони несуть важкий обов'язок і ризику заради захисту країни та збереження миру. Їх служба відзначається

самовідданістю, і вони заслуговують на повагу та підтримку суспільства як на службі, так і після неї.

Отже, в нашому розумінні сутність культури поваги до ветеранів полягає в створенні сприятливого середовища, де вони відчують себе повноцінними членами суспільства, отримують визнання за свої дії та матеріальну підтримку, а також мають можливість брати участь у різноманітних аспектах життя країни. Ми підтримуємо твердження авторів «Концепції політики, щодо ветеранів та їхніх сімей» (Правозахисний центр для військових ПРИНЦИП, 2023), стосовно того, що кожен громадянин України має спільну відповідальність забезпечити підтримку тих, хто ризикує своїми життями для нашої безпеки. Процес їхньої реінтеграції в мирне цивільне життя може бути складним і пов'язаним із різними викликами та труднощами. Важливо забезпечити гідну шану й вдячність ветеранам за їхній внесок у незалежність та безпеку України.

1.2. Фактори, що впливають на формування культури поваги до ветеранів російсько-української війни

Для кращого розуміння процесу культури поваги до ветеранів та впливу на її формування, ми повинні звернутися до досліджень зарубіжних науковців. Адже їхні дослідження не лише розкривають проблеми, з якими стикаються ветерани під час їхньої реінтеграції, але й пропонують ефективні стратегії, програми та політики їх соціальної підтримки. Такий підхід дозволить нам краще зрозуміти фактори, що впливають на формування культури поваги до ветеранів російсько-української війни та розробити належні рекомендації для сприяння їхній успішній реінтеграції в суспільство.

Аналізуючи різні наукові джерела, можемо зробити висновки щодо ефективності методів соціальної підтримки військовослужбовців та їх сімей, включаючи демобілізованих, впроваджені в Сполучених Штатах Америки (США), Ізраїлі та Великій Британії. Ці країни мають значний досвід участі своїх військових у різних конфліктах та війнах, як на власній території, так і за її межами. Наприклад, США приймали участь у війнах в Іраку з 2003 по 2011 рік та в Афганістані з 2001 по 2021 рік.

Ізраїль, зі свого боку, зазнавав численних воєнних конфліктів з моменту свого заснування у 1948 році, а в наш час активно діє в рамках боротьби з терористичними групами, такими як ХАМАС у Секторі Гази та ісламістськими угрупованнями у Сирії та Лівані.

Велика Британія має багатий військовий досвід, що сягає часів Римської імперії. За свою історію країна брала участь у численних війнах, конфліктах та миротворчих місіях, формуючи свої збройні сили та військову стратегію. Британія пережила Столітню війну, Війну за незалежність США, наполеонівські війни, Кримську війну, Першу та Другу світові війни, Холодну війну.

У науковому дискурсі цих країн велика увага приділяється дослідженню процесів повернення військовослужбовців до цивільного життя, відновленню їх

соціальних зв'язків та забезпеченню соціальної підтримки, особливо у контексті впливу цих аспектів на психічне здоров'я та соціальне благополуччя ветеранів та їх родин. Наприклад, важливим внеском у збільшення усвідомленості про проблеми реінтеграції ветеранів стали дослідження американських військовослужбовців, які брали участь у бойових діях в Іраку та Афганістані (Агаєв Н.А. та ін., 2018, с.156).

Серед факторів, що ускладнюють їхню реінтеграцію та визначають потребу в соціальній підтримці, виділяють: пережиті втрати, горе, моральна травма, втрата самосвідомості та пам'яті (Mobbs, M. C., & Vonanno, G. A., 2018, pp.137–144), посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) (Bair, M. J. et al., 2020), військову соціалізацію, самостигматизацію та стереотипізацію (Shepherd, S. et al., 2021, pp.590-613).

Були проведені різні дослідження, висновки яких підтверджують, ветерани, які повертаються до цивільного життя, мають різноманітні потреби, пов'язані як з фізичним, так і з психічним здоров'ям (Vogt, D. S. et al., 2020, pp.352-360). Також, відзначають, що важливим є відновлення їхніх сімейних ролей, соціальних зв'язків та участі в житті громади (Castro, C. A., & Kintzle, S., 2014, pg.460), а також процес працевлаштування (Shepherd, S. et al., 2021, pp.590-613) та отримання освіти (Rattray, N. A. et al., 2019, pg.284).

Системи соціальної підтримки відіграють ключову роль у успішній реінтеграції ветеранів у цивільне життя, забезпечуючи їх фізичне, психологічне та соціальне благополуччя (Levi-Belz, Y., Dichter, N., & Zerach, G., 2022). У США після звільнення з військової служби важливим кроком для ветерана є участь у програмі допомоги переходу до цивільного життя (TAP) (Your VA Transition Assistance Program, 2024), яка надає інформацію, інструменти та навчання для полегшення переходу до цивільного життя. Департамент США у справах ветеранів (VA) адмініструє програму «Пільги для ветеранів» (Veterans Benefits Administration, 2024), яка пропонує широкий спектр допомоги, окрім пенсій та компенсацій за набуті під час служби захворювання та інвалідність.

Ця програма включає медичне обслуговування, освітню підтримку, сприяння працевлаштуванню, а також допомогу з житлом, включаючи забезпечення домівками бездомних ветеранів та надання житлових кредитів на пільгових умовах (VA housing assistance, 2024).

Також увага приділяється залученню ветеранів до програм адаптації та впровадженню принципу «рівний рівному», який висвітлений у роботі Т. Вайта «Система приятелів: ветерани допомагають ветеранам подолати ПТСР» (VFW Department of Michigan, 2024). Суть «Системи приятелів» полягає у «співпраці людей, які утворюють пари з метою надання взаємної допомоги та забезпечення безпеки» (Buddy System, 2023). Ця програма (Turner, N. R., Hardiman, E. R., Matteson, A. L., 2022) призначена для допомоги ветеранам у подоланні стигматизації, пов'язаної із зверненням за допомогою, а також у їхній адаптації до цивільного життя. Добре навчені ветерани-волонтери стають «приятелями» для інших ветеранів, надаючи їм підтримку, розуміння та допомогу у пошуку необхідних ресурсів, включаючи психологічну, соціальну та медичну допомогу, а також допомогу у справах освіти та працевлаштування.

Для ветеранів, які повертаються до цивільного життя після служби, важливою є їхня реінтеграція у суспільство та підтримка у процесі реадаптації. На практичному рівні, важливою є надання підтримки у забезпеченні працевлаштування, житла та соціальних пільг для того, щоб вони могли відчувати себе корисними членами суспільства та відновити почуття гідності та самоповаги в цивільному контексті. Згаданий принцип «рівний рівному» і програма «Система приятелів» також служать цій меті, допомагаючи ветеранам у подоланні стигматизації та адаптації до цивільного життя. Однак важливою є також роль суспільства у цьому процесі. Ізраїльська система, в якій 60% дорослого населення призиваються на службу (практично всі, окрім ультраортодоксальних євреїв та арабських громадян), є відмінним прикладом. Усе суспільство в цілому відчуває фундаментальний зв'язок та спільну мету. Крім того, будь-яка відмінність між армією та суспільством є мінімальною. На

відміну від військовослужбовців США, які становлять всього 1% населення та переживають місячні відправлення в далекі місця, ізраїльські військовослужбовці в некомбатних ситуаціях можуть повертатися додому кожного вихідного (Tabarovsky I., 2016). Для військового це зменшує відчуття життя в іншій реальності та зменшує проблему реадаптації.

Забезпечення допомоги в переході до мирного життя та надання пільг для демобілізованих військовослужбовців є важливою місією «Фонду та підрозділу для демобілізованих солдатів», що діє у складі Міністерства оборони Ізраїлю (Ministry of Defense, 2023). Ця підтримка включає можливості отримання пільгових програм, грантів для навчання, зокрема вищої освіти, та підтримку у професійній орієнтації, доступну протягом п'яти років після закінчення служби.

Ветеранам, які постраждали під час служби в Армії оборони Ізраїлю, надається особлива підтримка відповідно до «Закону про інвалідність (оплата праці та реабілітація)» з 1959 року. Ця підтримка включає компенсацію за житло та безкоштовну реабілітацію. Департамент реабілітації, який є частиною Міністерства оборони, відіграє ключову роль у процесі інтеграції ветеранів у працевлаштування (Segev, D., & Schiff, M, 2019).

Американський військовий журналіст і режисер Себастьян Юнгер (Junger S., 2015) у своїй статті під назвою «Як ПТСР стало проблемою далеко за межами поля бою», пише: «Відновлення після війни сильно впливає на суспільство, до якого повертається людина, і є суспільства, які роблять цей процес відносно легким».

Такі фактори, як соціальна єдність та спільне почуття цілі, які можуть допомогти зменшити відстань між поверненим військовим та суспільством, мають значний вплив на те, наскільки успішно військовий реінтегрується у суспільство. Суспільства, в яких більшість дорослого населення служить у армії, пропонують кращі умови для реінтеграції, оскільки загальна призовна система допомагає зменшити відчуття ізоляції ветерана та сприйняття недооцінення з боку цивільного населення.

Ізраїльські військові психологи, ще під час війни з Ліваном у 1982 році застосовували певні принципи надання допомоги постраждалим. Дослідження показали (О. В. Вдовіченко, І. М. Соколова, О. В. Педченко, 2023), що методологія VISED є ефективним інструментом для допомоги людям, які пережили травму. Ця методологія включає п'ять основних принципів:

- Перший принцип – це Валідація. Його суть полягає у визнанні та прийнятті емоцій і досвіду постраждалих, створюючи для них безпечне середовище для відкритого висловлення своїх почуттів та переживань.
- Другий принцип – Інформування. Він передбачає надання постраждалим чіткої та об'єктивної інформації про події, причини та наслідки, що допомагає зменшити почуття невизначеності та розуміти контекст ситуації.
- Третій принцип – Підтримка. Він передбачає надання постраждалим емоційної та практичної підтримки, створюючи для них сприятливу атмосферу для прийняття, отримання допомоги та спілкування з іншими, які пережили подібний досвід.
- Четвертий принцип – Експресія. Він сприяє вираженню емоцій та переживань, допомагаючи постраждалим вільно висловлювати свої почуття та знаходити адекватні шляхи вираження своїх емоцій.
- П'ятий принцип – Розробка. Його мета – сприяти саморозвитку постраждалих та допомогти їм знайти нові ресурси та стратегії для подолання травматичного досвіду.

Порівняння підрозділів, в яких дотримувалися цих принципів, показало, що близько 60% людей змогли повернутися до виконання своїх професійних обов'язків, на противагу 22% там, де цих принципів не дотримувалися. Крім того, частка розвитку ПТСР у людей, які переживали бойовий стрес, виявилася нижче на 30% (Hall D., 1996).

Після аналізу ізраїльської моделі військової служби та підтримки ветеранів, варто звернутися до підходу, який застосовується у Великобританії. У

представленому британським міністром оборони документі до парламенту Великобританії «Стратегія для наших ветеранів» (Secretary of State for Defence & Command of Her Majesty, 2018), зазначаються три важливих принципи, на яких ця стратегія будується:

1. Ветерани – це перш за все цивільні особи, і вони продовжують приносити користь суспільству в цілому.

2. Ветеранів заохочують і їм надається можливість максимізувати свій потенціал як цивільні особи.

3. Ветерани мають можливість отримати доступ до підтримки, яка відповідає їхнім потребам, коли це необхідно, через громадські та добровільні сектори (Veterans' Gateway, 2024).

Ці принципи відображають культуру поваги, оскільки в них окреслюється чітка і важлива перспектива: всі люди мають внутрішній потенціал для взаємодії, розвитку та внеску. Люди мотивовані, віддані справі та готові брати на себе відповідальність, якщо у них є позитивні очікування. Суспільство готове надати підтримку і створювати можливості.

Повна інтеграція ветеранів у суспільство є складним завданням, але вона здійснюється завдяки активній участі громадського сектору. Організації, такі як Veterans' Gateway (2024), Combat Stress (2024), Royal British Legion (Armed Forces Charity, 2024) і багато інших, забезпечують різноманітні послуги для ветеранів. Ці послуги включають соціальну, фінансову та психологічну підтримку, що є важливими складовими успішної адаптації ветеранів у цивільне життя. Активна участь громадського сектору свідчить про широку підтримку та зацікавленість у благополуччі та добробуті ветеранів. Це відображає визнання їхньої цінності та потенціалу для подальшого внеску у розвиток суспільства.

Багато ветеранів у Великобританії обирають створення власного бізнесу для повернення до цивільного життя. Проте, громадськість не завжди повністю освічена про ветеранський бізнес. Ініціативи, такі як Veteran Owned UK (2024), допомагають ветеранам у веденні бізнесу та підвищують їхню обізнаність

(Startups, 2022), (Company Debt Ltd., 2024), (Український ветеранський фонд, 2023). З урахуванням успішної інтеграції ветеранів у суспільство, ветеранський бізнес має великий потенціал для розвитку за підтримки відповідних програм і організацій (Агаєв Н.А. та ін., 2018, с.156).

На основі досвіду інших країн можна зробити висновок, що культура поваги до ветеранів є важливим елементом їхньої успішної реінтеграції в суспільство. Приклади з США, Великобританії та Ізраїлю показують, як визнання та підтримка ветеранів сприяють їхньому відчуттю приналежності та забезпечують їм можливості для розвитку у цивільному житті.

1.3. Політика формування культури поваги до ветеранів російсько-української війни в Україні

В Україні на сьогоднішній день ще не сформована єдина та всеосяжна ветеранська політика. Хоча існують окремі законодавчі акти та програми, їхня фрагментарність не дозволяє ефективно та комплексно підтримувати ветеранів. Відсутність чіткого уявлення про те, як повинна виглядати підтримка та інтеграція ветеранів у суспільство, створює певні виклики для держави (Олена Високолян, 2024).

Орієнтація на активну участь людини у соціальному житті, як-от залучення до суспільних процесів, формування громадянської позиції та відповідальності за майбутнє, є ключовою (Олена Чуйко, 2015). Саме тому так важлива робота громадських організацій та волонтерських ініціатив у підтримці ветеранів. Вони займаються різними аспектами допомоги ветеранам, починаючи від психологічної підтримки та медичної реабілітації, закінчуючи освітніми програмами та працевлаштуванням. Громадські організації часто стають важливими посередниками між ветеранами та державними структурами, забезпечуючи ефективну комунікацію та допомогу.

Для систематизації освітніх послуг для ветеранів війни та їхніх сімей на платформі е-Ветеран функціонує Єдина база знань, створена фахівцями Міністерства у справах ветеранів України (2024). На сайті е-Ветеран можна знайти інформацію про професійну адаптацію, підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації, працевлаштування, гарантії та пільги для учасників бойових дій, осіб з інвалідністю та членів їхніх сімей, включаючи оплату навчання, ваучери на навчання і гранти для ветеранського бізнесу.

Завдяки таким ініціативам, як «Гаряча лінія кризової підтримки» (Міністерство у справах ветеранів України & Український ветеранський фонд, 2023) та серіал «Люди з досвідом війни. Гідність. Взаємодія» (Міністерство цифрових трансформації України, 2024), стає можливим не лише покращення

психологічного стану ветеранів, але й підвищення рівня обізнаності суспільства щодо потреб і досвіду людей, які повертаються з війни. Це, в свою чергу, сприяє створенню більш сприятливих умов для їхньої інтеграції та повноцінного життя.

На додаток до цих зусиль, значну роль у підтримці ветеранів відіграє простір Veteran Hub. Керівник благодійної організації «Veteran Hub» Артем Денисов (2022) в одному з інтерв'ю розповідав про роботу цього простору. Veteran Hub є спільнотою, частина якої складається з ветеранів російсько-української війни. Вони підтримують воїнів, що повертаються до цивільного життя, надаючи психологічні та юридичні консультації військовим і їхнім родинам, допомагаючи з працевлаштуванням та адаптацією до мирного життя. Команда забезпечує юридичну підтримку та консультації, подкасти, психотерапію, медіацію конфліктів, роботу з собаками-терапевтами, HR-консультації, підтримку при відкритті власної справи, консультації для підприємців. Крім того, вони активно відкривають філії (Простори Плюс Плюс ++) в різних містах України, щоб бути ближчими до тих, хто потребує їхньої допомоги.

Подібно до Veteran Hub, інші організації також роблять вагомий внесок у реабілітацію та реінтеграцію ветеранів. Наприклад, благодійний фонд «Центр реадaptaції та реабілітації "ЯРМІЗ"» (2024), заснований у 2019 році ветеранами та волонтерами, надає комплексні послуги з реабілітації та реінтеграції учасникам бойових дій, військовослужбовцям ЗСУ та їхнім родинам. Центр пропонує спортивну реабілітацію, психологічну та соціальну допомогу, сприяючи відновленню фізичного та психічного здоров'я, а також соціальній адаптації ветеранів. Команда Центру складається з ветеранів АТО/ООС, психологів та фахівців з соціальної роботи, які мають досвід та знання, необхідні для надання кваліфікованої допомоги.

Крім того, освітня платформа Resex (2023) пропонує військовослужбовцям, ветеранам і ветеранкам разом з їхніми партнерами

ознайомитися з рекомендаціями та посібниками щодо сексуальності після поранень. На платформі доступний безкоштовний посібник «Любись» у форматі PDF. Книга створена у двох версіях: для чоловіків-військових і для жінок-військових, та має на меті допомогти прийняти своє нове тіло і налагодити близькі стосунки з партнерами.

Таким чином, комплексний підхід до підтримки ветеранів включає як психологічну та юридичну допомогу, так і реабілітаційні та освітні ініціативи, що сприяють їхній повноцінній інтеграції у суспільство. Це дозволяє створити цілісну систему підтримки, яка враховує всі аспекти життя ветеранів та допомагає їм повернутися до мирного життя з гідністю та впевненістю.

Продовжуючи тему всебічної підтримки ветеранів, відповідальний за проєкти ветеранського напрямку роботи ГО «Принцип» Денис Султангалієв (2024) вважає, що ветеранська політика повинна бути всеосяжною і спрямована на забезпечення рівних можливостей для всіх ветеранів, покращення здоров'я та допомогу їм повернутися до улюбленої роботи або знайти нову професію. Він підкреслює важливість комплексного підходу до ветеранської політики, який враховує різноманітні потреби та ситуації ветеранів.

Султангалієв також зазначає, що є ризики, яких необхідно уникати під час розвитку ветеранської політики в Україні. Одним із таких ризиків є спокуса поспішного копіювання зарубіжних зразків. Кожна країна має свій унікальний досвід військових конфліктів, що впливає на потреби її ветеранів. Війна в Україні відрізняється від особливостей війни в інших країнах, і ці відмінності повинні бути враховані під час розробки політики. Викликають занепокоєння масштаби участі населення у бойових діях, а також особливості місцевої соціальної інфраструктури. Хоча вивчення та адаптація певних успішних інструментів з іноземного досвіду може бути корисним, важливо робити це з критичним аналізом їх актуальності для українського контексту.

Друге застереження, яке вказує Султангалієв, стосується необхідності уникати створення системи поділу ветеранів на внутрішні категорії за критеріями досягнень, часу перебування в бойових діях чи наявності бойових нагород. Такий підхід може викликати відчуття несправедливості серед ветеранської спільноти. Кожен, хто служив Батьківщині в бойових діях, заслуговує на вдячність і підтримку. Це підкреслює важливість справедливості та рівного ставлення до всіх ветеранів, незалежно від їхніх досягнень чи обставин служби.

Таким чином, узагальнивши теоретичні і практичні підходи до формування культури поваги до ветеранів, ми можемо запропонувати модель культури поваги до ветеранів, враховуючи унікальні особливості ситуації в країні та потреби українських ветеранів.

Культура поваги до ветеранів російсько-української війни втілюється у визнанні їхнього внеску та потреб у підтримці у суспільстві. Ця культура реалізується на різних рівнях взаємодії, в нашому визначенні - у контексті «ветеран - приймаюче середовище». Ця модель, включає наступні ключові рівні прояву цієї культури:

- 1) *міжособистісний рівень* (прояв небайдужості, толерантності, терпимості, вдячності, розуміння; взаємодія та участь ветеранів у соціальних процесах);
- 2) *організаційний рівень* (можливості залучення та включення ветеранів у різні сфери суспільства; підтримка, пристосування робочого місця, організація зворотного зв'язку та вивчення потреб; розвиток лідерства серед ветеранів);
- 3) *рівень громади* (доступність медичних, соціальних і освітніх послуг для ветеранів; включення та підтримка соціальної (ветеранської) активності; забезпечення соціальних гарантій, пільг, трудової зайнятості; підтримка сім'ї ветерана та підтримка ветеранських

організацій і спільнот; упровадження традицій шанування пам'яті загиблих);

- 4) *суспільний рівень* (впровадження правової політики гідності та визнання внеску ветеранів; залучення та включення у суспільні процеси державотворення; підтримка та розвиток ветеранських ініціатив, освітніх та культурних заходів вшанування пам'яті та формування позитивного образу ветерана російсько-української війни, визнання набутого ним досвіду і заслуг).

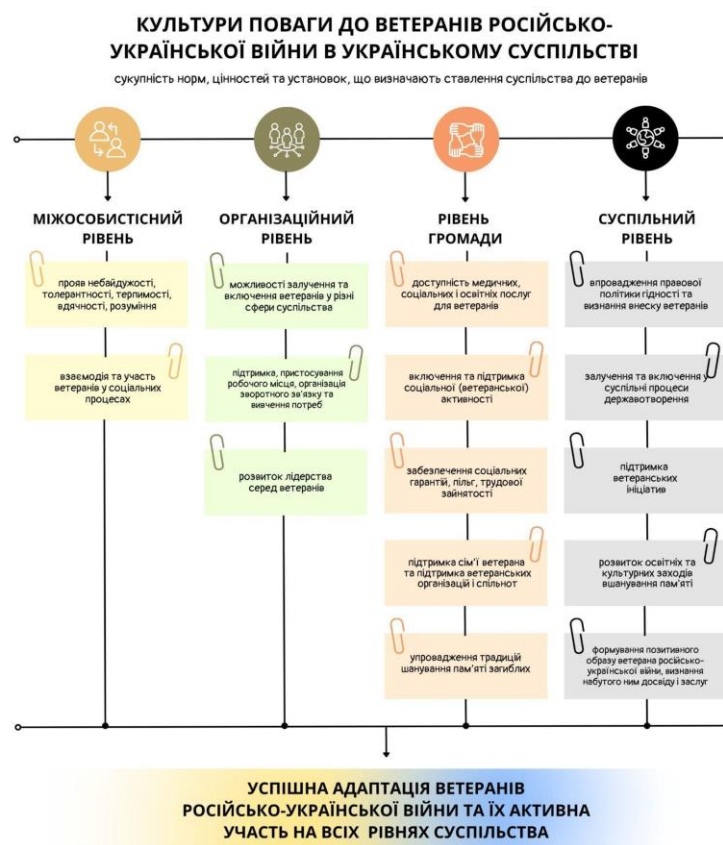

Рисунок 1.2. Модель культури поваги до ветеранів російсько-української війни в українському суспільстві

Модель враховує взаємодію різних чинників, які визначають культуру поваги до ветеранів, і вказує на важливість усіх рівнів взаємодії у створенні сприятливого середовища для поваги та підтримки ветеранів російсько-української війни. Важливо, щоб українські ветерани мали доступ до якісного

медичного обслуговування, освіти, працевлаштування та житла. Це допоможе їм успішно реінтегруватися в суспільство та стати повноцінними його членами.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

Здійснивши теоретичний аналіз та дослідивши сутність культури поваги до ветеранів російсько-української війни, факторів, що на неї впливають, ми дійшли до висновку:

Культура поваги – це система цінностей, переконань, норм та поведінки, що ґрунтується на повазі до людей, їхніх прав, свобод, гідності та цінностей. Вона проявляється у повсякденному житті людей через їхні слова, дії, ставлення до інших. Розвиток культури поваги до ветеранів полягає у створенні сприятливого середовища, у якому ветерани відчують себе повноцінними членами суспільства, отримують визнання за свої дії та матеріальну підтримку, а також мають можливість брати участь у різноманітних аспектах життя країни.

Вивчення досвіду США, Великобританії та Ізраїлю, показує, що культура поваги до ветеранів є важливим елементом їхньої успішної реінтеграції в суспільство. Визнання та підтримка ветеранів сприяють їхньому відчуттю приналежності та забезпечують можливості для розвитку у цивільному житті.

Політика формування культури поваги до ветеранів російсько-української війни в Україні наразі залишається недостатньо сформованою та неєдиновідомою. Незважаючи на окремі ініціативи та програми, відсутність комплексного підходу та єдиної стратегії у цьому напрямі призводить до недоліків у підтримці та інтеграції ветеранів у суспільство. У цьому контексті важливим є розвиток та реалізація програм, спрямованих на забезпечення повноцінного визнання та підтримки ветеранів, їхню реабілітацію та інтеграцію у життя країни

Розроблена модель культури поваги до ветеранів повинна враховувати унікальні особливості ситуації в країні та потреби українських ветеранів. У запропонованій нами моделі ми звертаємо увагу на ключові рівні прояву культури поваги до ветеранів, такі як: міжособистісний рівень, організаційний рівень, рівень громади та суспільний рівень. Їх взаємодія та функціонування

забезпечить умови для відчуття гідного та достойного життя, підтримки та поваги з боку суспільства, шанобливого ставлення і рівності участі в суспільному житті на суб'єктивному рівні сприйняття ветерана. В цілому ж, означені процеси і є джерелом забезпечення культури поваги до ветерана російсько-української війни у суспільстві.

РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ КУЛЬТУРИ ПОВАГИ ДО ВЕТЕРАНІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

2.1. Характеристика методичного інструментарію дослідження

Для вивчення стану культури поваги ветеранів було обрано метод опитування, інструментом опитування стала анкета. Анкета містить три питання демографічного характеру (вік, стать, соціальний статус) та 10-х основних питань закритого типу. Питання були побудовані у відповідності до розробленої моделі, яка охоплює різні рівні прояву культури поваги до ветеранів через взаємодію «ветеран–середовище» – індивідуальний (на рівні емоційних переживань і ставлень), організаційний (на рівні можливості до працевлаштування, залучення/включення ветеранів у різні сфери суспільства та вивчення потреб), громадський (забезпечення послугами, підтримка сім'ї ветерана і ветеранських організацій/спільнот та вшанування пам'яті загиблих), суспільний (визнання на державному рівні, підтримка, залучення/включення у суспільні процеси державотворення). У питаннях анкети були такі варіанти відповідей: «Так», «Швидше так, ніж ні» «Швидше ні, ніж так», «Ні». Для обробки даних ці відповіді були враховані таким чином: «Швидше так, ніж ні» було віднесено до категорії «Так», оскільки вказує на позитивне ставлення до запитання. Натомість, «Швидше ні, ніж так» було розглянуто як «Ні», оскільки вона вказує на негативне ставлення. Цей підхід був використаний для забезпечення консистентності та однозначності під час аналізу даних.

Вибірка була випадковою, тобто кожна одиниця генеральної сукупності повинна потрапити до вибірки. Генеральна сукупність – населення України.

Опитування проводилось в онлайн режимі за допомогою електронної платформи (Google Forms) у період лютий-березень 2024 року.

Етичні аспекти дослідження:

- проведення дослідження відбувалось за добровільної згоди;

- опитування є цілком анонімним, результати обраховуються та подаються у загальному вигляді;
- зберігання принципу конфіденційності, нерозголошення особистих даних.

2.2. Опис вибірки досліджуваних респондентів

Загальна кількість респондентів дослідження склала 501 особу – українців, з яких 299 – цивільних осіб, 22 – ветерани/ветеранки та 180 – діючих військовослужбовців/військовослужбовиць. Вік респондентів варіювався від менше 18 до більше 61 року. Для виявлення більшого представлення думок, деякі питання обробляються згідно трьох груп (статусів), які були виявлені для розуміння різних тенденцій. Характеристика віку та статі за відповідним статусом показані у табл.2.1; табл.2.2; табл.2.3.

Вік	Кількість цивільних осіб		
	Жінка	Чоловік	Небінарна особа
менше 18 років	5 (1,7%)	4 (1,3%)	–
від 18 до 25	51 (17,1%)	78 (26,1%)	2 (0,7%)
від 26 до 35	54 (18,1%)	40 (13,4%)	1 (0,3)
від 36 до 45	31 (10,4%)	7 (2,3%)	–
від 46 до 60	18 (6%)	4 (1,3%)	–
більше 61 року	2 (0,7%)	2 (0,7%)	–
ВСЬОГО:	161 (54%)	135 (45,1%)	3 (1%)

Табл.2.1. Характеристика віку та статі цивільних осіб

Вік	Кількість ветеранів/ветеранок	
	Жінка	Чоловік
від 18 до 25	–	5 (22,7%)
від 26 до 35	–	7 (32%)

від 36 до 45	1 (4,5%)	1 (4,5%)
від 46 до 60	1 (4,5%)	6 (27,3%)
більше 61 року	–	1 (4,5%)
ВСЬОГО:	2 (9%)	20 (91%)

Табл.2.2. Характеристика віку та статі ветеранів/ветеранок

Вік	Кількість діючих військовослужбовців/ військовослужбовиць	
	Жінка	Чоловік
від 18 до 25	4 (2,2%)	49 (27,2%)
від 26 до 35	8 (4,4%)	87 (48,3%)
від 36 до 45	2 (1,1%)	20 (11,1%)
від 46 до 60	–	10 (5,5%)
ВСЬОГО:	14 (7,8%)	166 (92,2%)

*Табл.2.3. Характеристика віку та статі діючих військовослужбовців/
військовослужбовиць*

2.3. Результати емпіричного дослідження стану культури поваги до ветеранів

Далі розглянемо результати емпіричного дослідження стану культури поваги до ветеранів, таким чином, маємо наступні відповіді на запитання:

На перше питання опитування 1 – **«Чи вважаєте Ви, що в українському суспільстві існує культура поваги до ветеранів російсько-української війни?»** отримано такі відповіді: «Так» обрало 9,2% респондентів, 45,9% – «Швидше так, ніж ні», 40,9% – «Швидше ні, ніж так», «Ні» обрало 4% респондентів. Узагальнюючи, ми бачимо, що 55,1% респондентів схильні вважати, що культура поваги до ветеранів російсько-української війни існує, відповідно 44,9% схильні вважати, що такої культури не існує (див.рис.2.1.).

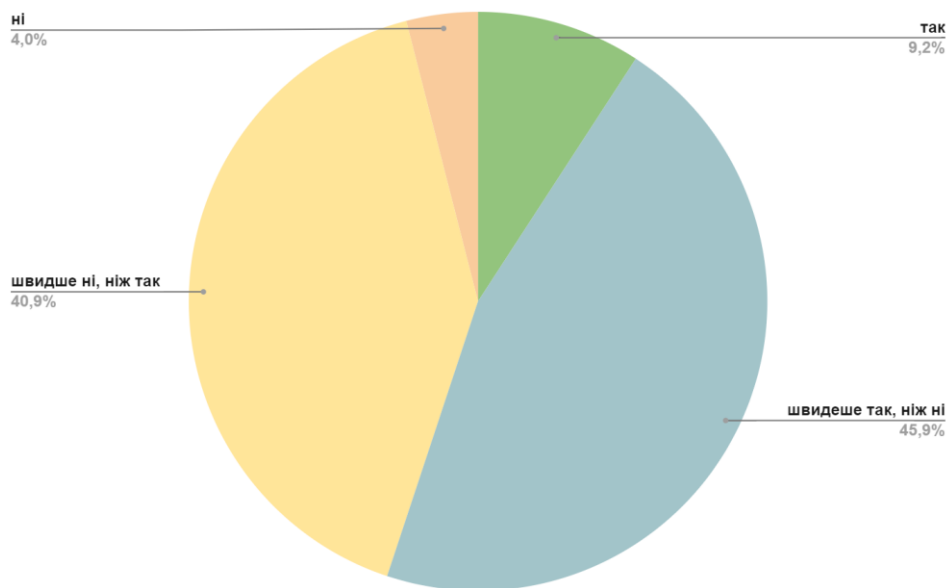

Рис.2.1. «Чи вважаєте Ви, що в українському суспільстві існує культура поваги до ветеранів російсько-української війни?»

На наступне питання опитування 2 – **«Який вислів найбільше характеризує Ваше ставлення (сприйняття) ветерана російсько-української війни? Ветеран російсько-української війни, це...»** відповіді респондентів подані у вигляді таблиці, яка наведена нижче (табл.2.3.).

Варіанти відповідей	Кількість респондентів (%)			
	Цивільний/ цивільна	Ветеран/ ветеранка	Діючий військово- службовець/ військово- службовиця	ВСЬОГО:
захисник цінностей свободи і незалежності держави	65 (13%)	4 (0,8%)	49 (9,8%)	118 (23,6%)
особа, яка потребує соціальних, медичних, психологічних, адаптаційних, реабілітаційних та інших послуг	56 (11,2%)	1 (0,2%)	24 (4,8%)	81 (16,2%)
людина, яка викликає гордість і повагу	44 (8,8%)	–	8 (1,6%)	52 (10,4%)
приклад мужності і героїзму	31 (6,2%)	1 (0,2%)	15 (3%)	47 (9,4%)
захисник людей, громадян України	22 (4,4%)	4 (0,8%)	15 (3%)	41 (8,2%)
учасник бойових дій	18 (3,6%)	5 (1%)	18 (3,6%)	41 (8,2%)
людина, яка має особливі заслуги перед	20 (4%)	2 (0,4%)	12 (2,4%)	34 (6,8%)

Батьківщиною				
людина, якій важко повернутися до мирного життя	14 (2,8%)	1 (0,2%)	15 (3%)	30 (6%)
патріот країни	4 (0,8%)	–	4 (0,8%)	8 (1,6%)
моральний авторитет	3 (0,6%)	–	2 (0,4%)	5 (1%)
інше	8,6%			501 (100%)

Табл.2.3. «Який вислів найбільше характеризує Ваше ставлення (сприйняття) ветерана російсько-української війни? Ветеран російсько-української війни, це:...»

За результатами опитування встановлено, що більшість респондентів (23,6%) сприймають ветерана російсько-української війни як «захисника цінностей свободи і незалежності держави», але у той же час значна частина ветеранів ідентифікує себе як «учасника бойових дій». Також варто зазначити, що жоден з ветеранів не вважає себе «моральним авторитетом», «людина, яка викликає гордість і повагу», та «патріотом країни». Це може свідчити про те, що ветерани сприймають свою роботу як обов'язок, а не особливий внесок. Такий підхід може вказувати на прагматичне ставлення ветеранів до власної служби.

Також ми бачимо, що велика частина цивільних та діючих військовослужбовців/військовослужбовиць, сприймають ветеранів, як «особу, яка потребує соціальних, медичних, психологічних, адаптаційних, реабілітаційних та інших послуг», а ветерани в свою чергу не вважають себе такими. Можемо припустити, що діючі військовослужбовці/військовослужбовиці вважають, що ці послуги можуть їм знадобитися в

майбутньому, у той час як самі ветерани вже пройшли цей шлях та не вважають його актуальним для себе.

Результати опитування свідчать про те, що в українському суспільстві не існує єдиного уявлення про ветеранів російсько-української війни. Їхні потреби та очікування від суспільства також різняться. Сприйняття ветеранів російсько-української війни варіюється в залежності від того, хто дає відповідь: цивільні особи, діючі військовослужбовці/військовослужбовиці або ж самі ветерани.

Для того, щоб підтвердити свої висновки, наведемо приклади деяких коментарів: *«В першу чергу це людина. Будь яка людина заслуговує на повагу. Кожен пункт може стосуватись ветерана, але ж кожен особливий. Проте, боюсь, що більшості важко повернутись до цивільного життя. Розумію, що однозначно виділяю ветерана серед цивільних. Яюсь емоційно ставлю їх вище за інших. Яюсь багато різного в душі і в голові»* (цивільний/цивільна), *«Відпрацьований матеріал», «УБД, та особа яка потребує всіх вище передбачених послуг»* (діючий військовослужбовець/військовослужбовиця).

Наступне питання опитування 3 – **«Чи стикались Ви особисто з проявами неповаги до ветеранів російсько-української війни?»**. За результатами опитування (табл.2.4.), 53,1% респондентів зазначили, що вони не стикалися з проявами неповаги до ветеранів російсько-української війни. В свою чергу, 47% особисто стикалися з ситуаціями прояву неповаги.

Соціальний статус	Варіанти відповідей та кількість респондентів (%)	
	Так	Ні
Цивільний/цивільна	96 (19,2%)	203 (40,5%)
Ветеран/ветеранка	19 (3,8%)	3 (0,6%)
Діючий військовослужбовець/	120 (24%)	60 (12%)

військовослужбовця		
ВСЬОГО:	235 (47%)	266 (53,1%)

Табл.2.4. «Чи стикались Ви особисто з проявами неповаги до ветеранів російсько-української війни?»

Серед зазначених відповідей ми бачимо, що більшість цивільного населення не стикалося особисто з проявами неповаги до ветеранів російсько-української війни. Натомість, серед ветеранів/ветеранок та діючих військовослужбовців/військовослужбовиць такі ситуації відбувалися. Розкриємо цю інформацію за допомогою діаграми (див.рис.2.2.), щоб краще проілюструвати отримані результати.

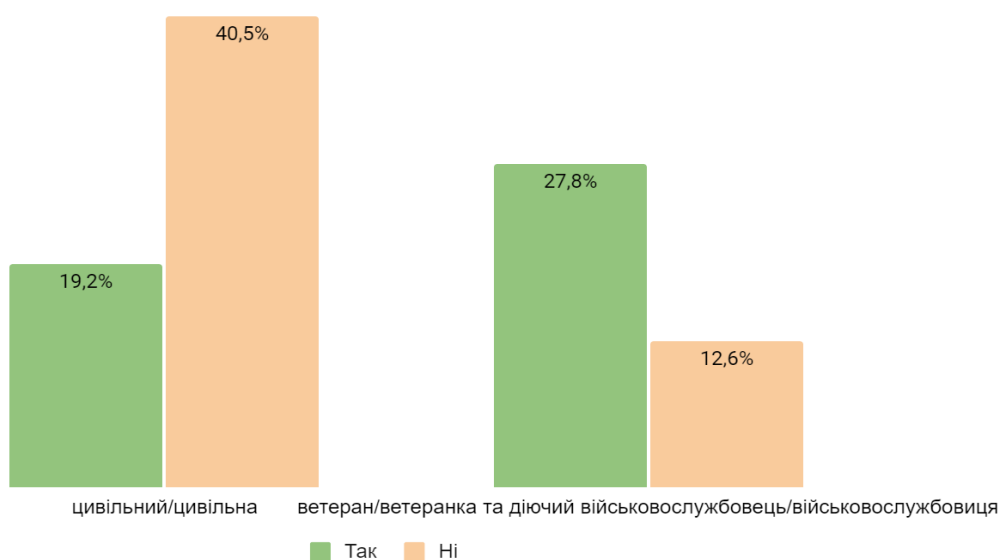

Рис.2.2. «Чи стикались Ви особисто з проявами неповаги до ветеранів російсько-української війни?»

Наступне питання опитування 4 – «**Чи знаєте Ви (читали, чули, Вам переповідали) з проявами неповаги до ветеранів російсько-української війни?**». За результатами опитування (див.табл.2.5.) з'ясувалося, що значна кількість респондентів (92,4%) зазначили, що знають про прояви неповаги до

ветеранів російсько-української війни. В свою чергу, лише 7,6% особисто стикалися з ситуаціями прояву неповаги.

Соціальний статус	Варіанти відповідей та кількість респондентів (%)	
	Так	Ні
Цивільний/цивільна	270 (53,9%)	29 (5,8%)
Ветеран/ветеранка	22 (4,4%)	–
Діючий військовослужбовець/ військовослужбовиця	171 (34,1%)	9 (1,8%)
ВСЬОГО:	463 (92,4%)	38 (7,6%)

Табл.2.5. «Чи знаєте Ви (читали, чули, Вам переповідали) з проявами неповаги до ветеранів російсько-української війни?»

Відповіді респондентів свідчать про існування факту неповаги до ветеранів російсько-української війни серед українського населення та розповсюдженість цього явища в суспільстві і ці відповіді відображають думки, висловлені респондентами у першому питанні опитування щодо рівня культури поваги до них. Розкриємо цю інформацію за допомогою діаграми (див.рис.2.3.), щоб краще проілюструвати отримані результати.

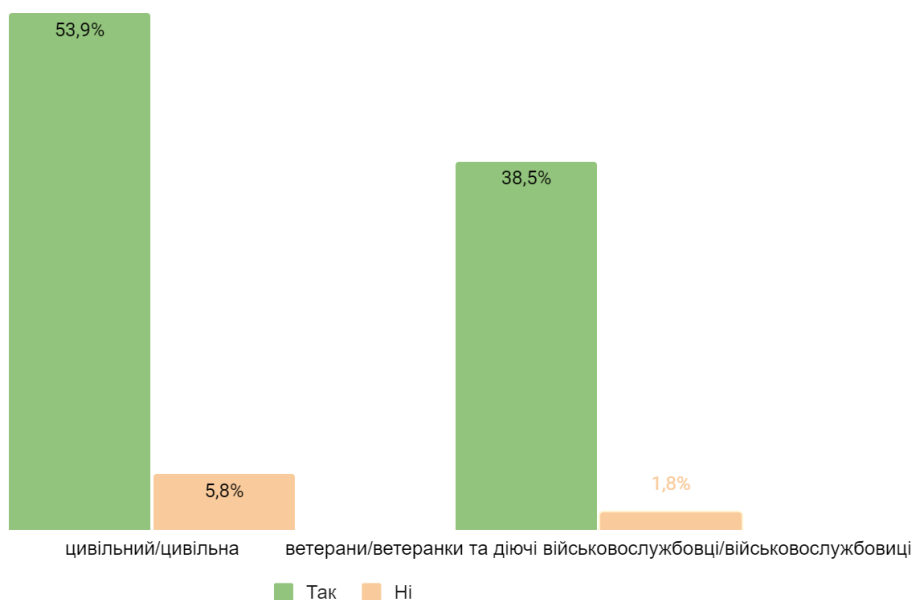

Рис.2.3. «Чи знаєте ви (читали, чули, вам переповідали) з проявами неповаги до ветеранів російсько-української війни?»

Наступне питання опитування 5 – *«На Вашу думку, які складові визначають культуру поваги до ветеранів російсько-української війни: (проранжуйте за значимістю від 0 до 5)»* відповіді респондентів подані у вигляді таблиці (див.табл.2.6.).

Складові культури поваги ветеранів російсько-української війни	Варіанти відповідей та кількість респондентів (%)					
	0	1	2	3	4	5
Державне забезпечення на лікування (реабілітацію)	6 (0,1%)	27 (0,5%)	58 (1,1%)	18 (0,3%)	33 (0,6%)	359 (7,2%)
Гідне фінансове забезпечення	14 (0,3%)	30 (0,6%)	52 (1%)	31 (0,6%)	82 (1,6%)	292 (6%)

Створення мережі соціальних (реабілітаційних) послуг у громаді	6 (0,1%)	48 (1%)	51 (1%)	39 (0,8%)	82 (1,6%)	274 (5,4%)
Надання пільг, переваг і соціальних гарантій	8 (0,1%)	43 (0,8%)	54 (1,1%)	39 (0,8%)	89 (1,8%)	268 (5,3%)
Забезпечення права на працевлаштування	10 (0,2%)	34 (0,7%)	50 (1%)	44 (0,9%)	103 (2%)	260 (5,2%)
Шанобливе ставлення (увага, турбота, підтримка громадян)	9 (0,2%)	44 (0,9%)	50 (1%)	67 (1,3%)	87 (1,7%)	244 (4,9%)
Активна роль самих ветеранів у розвитку громадянського суспільства	10 (0,2%)	46 (1%)	59 (1,2%)	82 (1,6%)	105 (2,1%)	199 (4%)
Визнання заслуг державою (нагороди, відзначення)	26 (0,5%)	67 (1,3%)	52 (1%)	89 (1,8%)	84 (1,7%)	183 (3,6%)
Позитивне висвітлення «ветеранської теми» в ЗМІ	23 (0,4%)	40 (0,8%)	56 (1,1%)	92 (1,8%)	109 (2,2%)	181 (3,6%)
Популяризація образу ветерана завдяки різним формам мистецтва	37 (0,7%)	56 (1,1%)	66 (1,3%)	115 (2,3%)	97 (2%)	129 (2,6%)

Табл.2.6. «На Вашу думку, які складові визначають культуру поваги до ветеранів російсько-української війни»

Проаналізувавши відповіді, ми можемо побачити, що на думку респондентів всі запропоновані складові є важливими і визначають культуру поваги до ветеранів російсько-української війни, адже оцінені за значимістю на «5» балів. Серед цих складових, за відповідями респондентів визначено трійку головних: «державне забезпечення на лікування (реабілітацію)» – 7,2%, «гідне фінансове забезпечення» – 6%, «створення мережі соціальних (реабілітаційних) послуг у громаді» – 5,4%.

Наступне питання опитування 6 – «На Вашу думку, в якій мірі перераховані компоненти наразі є представленими в політиці формування культури поваги до ветеранів російсько-української війни: (проранжуйте за значимістю від 0 до 5)» відповіді респондентів подані у вигляді таблиці (табл.2.7.).

Складові культури поваги ветеранів російсько-української війни	Варіанти відповідей та кількість респондентів (%)					
	0	1	2	3	4	5
Шанобливе ставлення (увага, турбота, підтримка громадян)	42 (0,8%)	97 (2%)	92 (2%)	148 (3%)	92 (2%)	29 (0,6%)
Надання пільг, переваг і соціальних гарантій	56 (1,1%)	146 (3%)	103 (2%)	117 (2,3%)	55 (2%)	23 (0,5%)
Створення мережі	105	144	112	84	34	21

соціальних (реабілітаційних) послуг у громаді	(2,1%)	(3%)	(0,2%)	(1,7%)	(0,7%)	(0,4%)
Забезпечення права на працевлаштування	107 (2,1%)	109 (2,2%)	136 (3%)	104 (2%)	32 (0,6%)	12 (0,2%)
Гідне фінансове забезпечення	103 (2%)	113 (2,2%)	135 (2,7%)	97 (2%)	28 (0,5%)	24 (0,5%)
Державне забезпечення на лікування (реабілітацію)	81 (1,6%)	128 (2,5%)	118 (2,3%)	113 (2,2%)	39 (0,8%)	21 (0,4%)
Визнання заслуг державою (нагороди, відзначення)	58 (1,1%)	111 (2,2%)	122 (2,4%)	119 (2,4%)	64 (1,3%)	26 (0,5%)
Позитивне висвітлення «ветеранської теми» в ЗМІ	60 (1,2%)	101 (2%)	107 (2,1%)	117 (2,3%)	74 (1,5%)	41 (0,8%)
Активна роль самих ветеранів у розвитку громадянського суспільства	59 (1,2%)	101 (2%)	111 (2,2%)	115 (2,3%)	69 (1,4%)	45 (1%)
Популяризація образу ветерана завдяки різним формам мистецтва	72 (1,4%)	100 (2%)	104 (2,1%)	107 (2,1%)	76 (1,5%)	41 (1%)

Табл.2.7. «На Вашу думку, в якій мірі перераховані компоненти наразі є представленими в політиці формування культури поваги до ветеранів російсько-української війни»

Отже, проаналізувавши відповіді, ми бачимо, що респонденти не оцінюють ні одну складову на більше ніж «3» бали. Серед трьох головних складових: «державне забезпечення на лікування (реабілітацію)» – оцінено на «1» бал, «гідне фінансове забезпечення» – оцінено на «2» бали, «створення мережі соціальних (реабілітаційних) послуг у громаді» – оцінено на «1» бал. Можемо припустити, що нинішня політика формування культури поваги до ветеранів російсько-української війни є недостатньо ефективною або не відповідає очікуванням респондентів. Відбувається розрив між ідеальним і реальним.

На наступне питання опитування 7 – **«Чи вважаєте Ви, що ветерани російсько-української війни мають достатньо можливостей для реалізації себе в суспільстві?»** отримано такі відповіді: «так» обрало 7,6%, 19% - «швидше так, ніж ні», 61,7% «швидше ні, ніж так», «ні» обрало 11,8% респондентів. Узагальнюючи, ми бачимо, що 16,6% респондентів схильні вважати, що ветерани російсько-української війни мають достатньо можливостей для реалізації себе в суспільстві, відповідно 73,5% схильні вважати, що таких можливостей не існує (див.рис. 2.4).

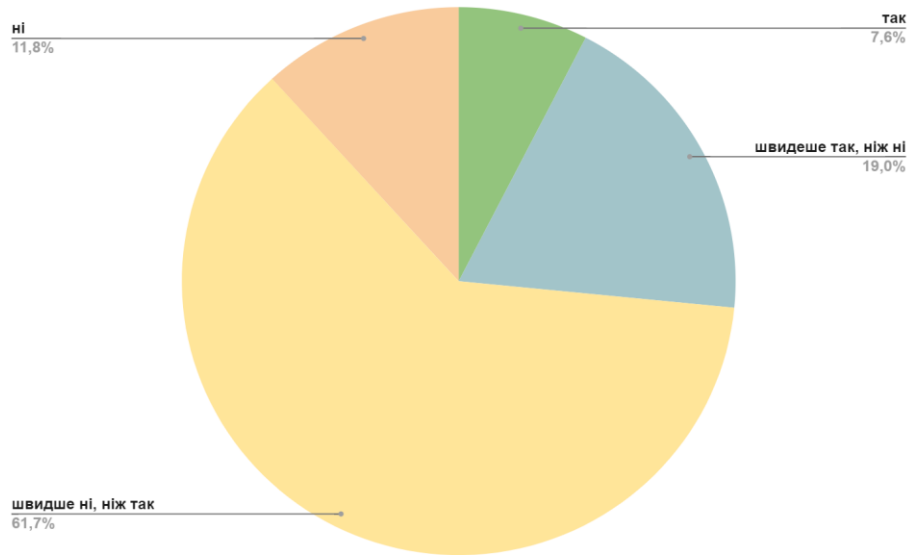

Рис.2.4. «Чи вважаєте Ви, що ветерани російсько-української війни мають достатньо можливостей для реалізації себе в суспільстві?»

На наступне питання опитування 8 – «**Які перепони (бар'єри) існують в суспільстві, що перешкоджають формуванню культури поваги до ветеранів російсько-української війни: (оберіть не більше 3-х):**» відповіді респондентів подані у вигляді таблиці (див.табл.2.5.).

Варіанти відповідей	Кількість респондентів (%)			
	Цивільний/ цивільна	Ветеран/ ветеранка	Діючий військово- службовець/ військово- службовиця	ВСЬОГО:
неефективність державної політики щодо ветеранів	243 (13,7%)	15 (0,8%)	139 (7,8%)	397 (22,3%)
байдужість	173 (10%)	13 (0,7%)	138 (8,5%)	324 (19,2%)

суспільства				
наявність упереджених стереотипів щодо ветеранів і їх потреб	133 (7,5%)	6 (0,3%)	89 (5%)	228 (12,8%)
відсутність подібного досвіду в суспільстві	128 (7,2%)	5 (0,3%)	74 (4,2%)	207 (11,7%)
відсутність інформаційно- просвітницьких заходів в медійному просторі	120 (6,8%)	5 (0,3%)	61 (3,4%)	186 (10,5%)
недостатня робота освітніх закладів у контексті соціального виховання	100 (5,6%)	7 (0,4%)	54 (3%)	161 (9%)
неефективна робота ЗМІ у цих питаннях	67 (3,8%)	7 (0,4%)	46 (2,6%)	120 (6,8%)
несвоєчасність піднятої проблеми	61 (3,4%)	2 (0,1%)	32 (1,8%)	95 (5,3%)
недостатнє позиціонування самих ветеранів у суспільстві	26 (1,5%)	4 (0,2%)	23 (1,3%)	53 (3%)

Табл.2.5. «Які перепони (бар'єри) існують в суспільстві, що перешкоджають формуванню культури поваги до ветеранів російсько-української війни»

За результатами опитування встановлено, що 22,3% респондентів вважають, що найбільшою перепорою (бар'єром) в суспільстві, що перешкоджає формуванню культури поваги до ветеранів російсько-української війни є «неефективність державної політики щодо ветеранів». Як ми бачимо, 19,2% респондентів вважає, що «байдужість суспільства» також є важливою перепорою. Так як різниця між цими варіантами відповідей невелика, можна вважати, що саме «неефективність державної політики щодо ветеранів» та «байдужість суспільства» є найбільшими перепорами (бар'єрами) в суспільстві, що перешкоджають формуванню культур поваги до ветеранів російсько-української війни.

Наступне питання опитування 9 – **«Чи вважаєте Ви себе особисто причетним до політики формування культури поваги до ветеранів російсько-української війни?»**. За результатами отримано такі відповіді: «Так» обрало 25,7%, 41,5% – «Швидше так, ніж ні», 25,7% «Швидше ні, ніж так», «Ні» обрало 7% респондентів. Узагальнюючи, можна побачити, що 67,2% респондентів схильні вважати, себе особисто причетними до політики формування культури поваги до ветеранів російсько-української війни, відповідно 32,7% схильні вважати, що вони не причетні (див.рис. 2.5.).

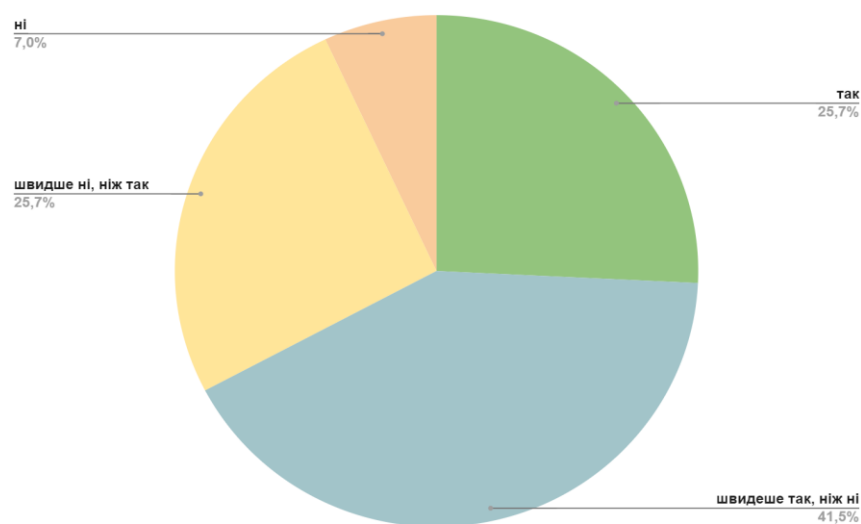

Табл.2.5. «Чи вважаєте Ви себе особисто причетним до політики формування культури поваги до ветеранів російсько-української війни?»

Останнє питання опитування 10 – «*Чи потребуєте Ви додаткових знань, інформації щодо розбудови політики формування культури поваги до ветеранів російсько-української війни?*». За результатами отримано такі відповіді: «Так» обрало 38,9%, 38,1% – «Швидше так, ніж ні», 15,2% «Швидше ні, ніж так», «Ні» обрало 7,8% респондентів. Узагальнюючи, ми бачимо, що 77% респондентів схильні вважати що, потребують додаткових знань, інформації щодо розбудови політики формування культури поваги до ветеранів російсько-української війни, відповідно 23% схильні вважати, що такі знання та інформація їм не потрібні (див.рис. 2.6.).

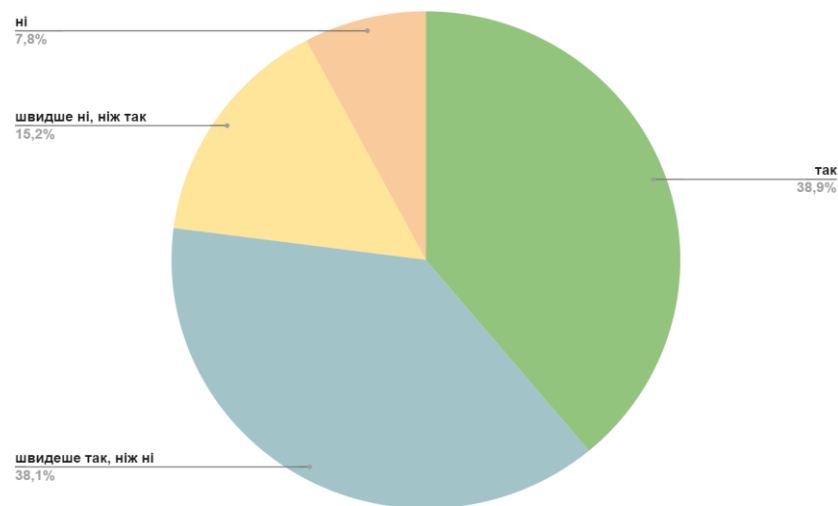

Табл.2.6. «*Чи потребуєте Ви додаткових знань, інформації щодо розбудови політики формування культури поваги до ветеранів російсько-української війни?*»

Можемо зробити висновок, що значна більшість респондентів вважає, себе особисто причетними до політики формування культури поваги до ветеранів російсько-української війни та потребує додаткових знань та інформації щодо розбудови політики формування цієї культури. Це свідчить про великий інтерес та потребу у збільшенні обізнаності громадськості, ветеранів та майбутніх ветеранів щодо цієї проблеми. Такий високий рівень зацікавленості може свідчити про усвідомлення важливості підтримки ветеранів та створення умов для їхньої повноцінної інтеграції в суспільство.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

Отже, для дослідження стану культури поваги до ветеранів російсько-української війни в сучасному українському суспільстві доцільно орієнтуватися на розроблену нами модель, яка охоплює різні рівні прояву культури поваги до ветеранів через взаємодію «ветеран–середовище», а саме: індивідуальний, організаційний, громадський та суспільний рівень.

Зважаючи на важливість існування культури поваги до ветеранів російсько-української війни у сучасному українському суспільстві, дослідження її стану має велике значення. Дана діяльність повинна включати дослідження наступних напрямків:

- єдиного бачення (сприйняття) ветерана російсько-української війни в українському суспільстві та ідентифікація ветеранами самих себе;
- рівня поваги та поважливого ставлення до ветеранів російсько-української війни в українському суспільстві;
- складових, які формують культуру поваги до ветеранів російсько-української війни в українському суспільстві та наскільки ці компоненти є наразі представленими;
- рівня реалізації ветеранів російсько-української війни в українському суспільстві;
- ставлення українського суспільства до ветерана російсько-української війни в українському суспільстві;
- рівня усвідомленості причетності українського суспільства до політики формування культури поваги до ветеранів російсько-української війни.

Також важливим напрямком дослідження є наявність потреби українського суспільства у додаткових знаннях та інформації щодо розбудови політики формування культури поваги до ветеранів російсько-української війни, адже саме він визначається як стратегічний орієнтир для визначення важливості та актуальності даної теми дослідження. Знання про те, як суспільство сприймає

та відноситься до ветеранів, є важливим для розробки ефективних стратегій, спрямованих на підтримку та заохочення цієї групи людей. Додаткова інформація допоможе зрозуміти вимоги та очікування суспільства щодо цієї проблеми та виявити шляхи її вирішення. Таким чином, аналіз цієї потреби є ключовим для розуміння значущості теми дослідження і визначення його релевантності.

За результатами проведеного дослідження:

- 44,9% опитаних вважає, що культури поваги до ветеранів російсько-української війни не існує;
- 23,6% опитаних сприймає ветерана російсько-української війни як «захисника цінностей свободи і незалежності держави»;
- 5% ветеранів, в свою чергу, ідентифікують себе як «учасника бойових дій» та жоден з ветеранів не вважає себе «моральним авторитетом», «людина, яка викликає гордість і повагу», та «патріотом країни»;
- 47% респондентів зазначили, що особисто стикалися з ситуаціями проявами неповаги до ветеранів російсько-української війни;
- 92,4% - зізналися, що знають (читали, чули, їм переповідали) про прояви неповаги до ветеранів російсько-української війни;
- визначені складові, які формують культури поваги до ветеранів російсько-української війни, а саме: «державне забезпечення на лікування (реабілітацію)», «гідне фінансове забезпечення», «створення мережі соціальних (реабілітаційних) послуг у громаді», наразі представлені на такі бали: «3», «2» та «1»;
- 73,5% респондентів вважає, що ветерани російсько-української війни не мають достатньо можливостей для реалізації себе в суспільстві;
- 22,3% і 19,2% респондентів вважають, «неефективність державної політики щодо ветеранів» та «байдужість суспільства» найбільшими перепонами (бар'єрами) в суспільстві, що перешкоджають формуванню культур поваги до ветеранів російсько-української війни;

- 67,2% - вважають себе особисто причетними до політики формування культури поваги до ветеранів російсько-української війни;
- 77% респондентів потребують додаткових знань та інформації, щодо розбудови політики формування цієї культури.

Таким чином, результати дослідження підтверджують важливість подальших наукових та соціальних ініціатив щодо формування та підтримки культури поваги до ветеранів російсько-української війни в українському суспільстві.

РОЗДІЛ III. ВИДИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАСОБІВ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ ПОВАГИ ДО ВЕТЕРАНІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

3.1. Рекомендації щодо ефективності застосування соціально-педагогічних засобів задля розвитку культури поваги до ветеранів російсько-української війни

Підтримка та інтеграція ветеранів російсько-української війни у цивільне життя є ключовою для України, як і для інших країн. Формування культури поваги до ветеранів російсько-української війни варто розглядати у соціально-педагогічному дискурсі, оскільки цілі, шляхи, засоби попередження соціальної ексклюзії чи упередженого ставлення до людини, групи людей чи спільноти знаходяться в площині вирішення питань налагодження/відновлення/зміцнення соціальної взаємодії між людьми задля їх соціальної безпеки та забезпечення можливостей і ресурсів повноправної й повноцінної участі кожної людини в усіх сферах суспільного життя. Це обумовлено й тим, на що на даному етапі розвитку українського суспільства спостерігаються труднощі у спілкуванні між людьми, які мають пряму дотичність до війни (ветерани, військові, їх родини), й тими людьми, які впродовж війни перебувають у тилу. Тому задачі соціально-педагогічної практики спрямовані на допомогу громадянам у оснащенні їх новим баченням, толерантним ставленням, формуванням культури підтримки, прийняття, розуміння жити разом і впливати на позитивні зміни в контексті соціальної політики країни. «Основна ідея соціальної педагогіки полягає в тому, щоб сприяти соціальному функціонуванню, включенню, участі, соціальній ідентичності та соціальній компетентності людей як членів суспільства» (Hämäläinen J., 2003).

Українське суспільство стоїть перед актуальним завданням підтримки позитивного образу ветерана війни, що визначено як пріоритетне завдання для державних та недержавних структур. Концепція формування та підтримки

позитивного образу ветерана війни в суспільстві, представлена Міністерством у справах ветеранів України (2020), передбачає вирішення проблеми упередженого ставлення до ветеранів за допомогою таких соціально-педагогічних інструментів, таких як: інформаційно-просвітницька робота, патріотичне виховання, соціальна адаптація ветеранів, вшанування пам'яті загиблих, розвиток волонтерського руху та міжнародне співробітництво. Далі детальніше розкриємо кожен інструмент у вигляді таблиці (див.табл.1.2.) та розробимо рекомендації щодо їх застосування в роботі соціального педагога для досягнення оптимальних результатів.

№	Інструмент	Опис	Можливі дії	Очікувані результати
1	Інформаційно-просвітницька робота			
	Лекції, семінари, тренінги, вебінари	Теми: значення поваги до ветеранів, їхня роль у суспільстві, потреби та проблеми	Використання інтерактивних методів, залучення аудиторії до обговорення	Підвищення рівня знань та розуміння українського суспільства щодо ветеранів та їхніх потреб
	Розробка та поширення інформаційних матеріалів	Брошури, буклети, плакати, відеоролики, статті	Інформація про ветеранів, їхні подвиги, історії, інтерв'ю	Ознайомлення українського суспільства з історіями та досвідом ветеранів
Організація тематичних виставок, конкурсів, вікторин	Присвячені ветеранам, їхнім подвигам, історії України	Залучення українського суспільства до творчої діяльності,	Розвиток у дітей та молоді інтересу до історії та патріотичних почуттів	

			дослідження теми	
	Співпраця з ЗМІ	Публікації про ветеранів, їхні потреби та проблеми	Участь у теле- та радіопередачах, інтерв'ю з ветеранами	Підвищення рівня обізнаності українського суспільства щодо ветеранських питань
2	Патріотичне виховання			
	Включення інформації про ветеранів до програм виховання	Розповіді про їхні подвиги, потреби, героїзм, самопожертву, внесок у захист країни	Використання прикладів реальних людей, живих історій, фото та відеоматеріалів	Виховання у дітей та молоді поваги до ветеранів, героїзму та патріотизму
	Проведення тематичних уроків, виховних годин	Присвячені ветеранам, їхнім подвигам, потребам, історії України	Використання інтерактивних методів, залучення учнів до обговорення	Поглиблення знань учнів щодо ветеранів та історію України
	Організація зустрічей з ветеранами	Можливість для українського суспільства особисто познайомитися з ветеранами, дізнатися про їхні історії, задати питання	Зустрічі в школі, бібліотеках, музеях, інших громадських просторах	Розвиток українського суспільства емпатії, поваги та розуміння досвіду ветеранів
	Участь у патріотичних	Мітинги, концерти, поминальні	Виховання поваги до ветеранів,	Згуртування українського

	заходах	служби, інші заходи на честь ветеранів	героїзму, патріотизму	суспільства та формування почуття єднання з ветеранами
3	Соціальна адаптація ветеранів			
	Співпраця з ветеранськими організаціями	Обмін інформацією про потреби ветеранів, можливості допомоги	Залучення ветеранів до участі в заходах, подіях	Сприяння кращій інтеграції ветеранів у суспільство
	Організація волонтерської допомоги ветеранам	Допомога у вирішенні побутових проблем, пошуку роботи, отриманні соціальних послуг	Виховання у українського суспільства емпатії, співчуття, бажання допомагати іншим	Надання практичної допомоги ветеранам та формування у дітей та молоді навичок волонтерства
	Проведення психологічних тренінгів для ветеранів	Допомога у подоланні психологічних травм, адаптація до цивільного життя	Співпраця з психологами, психотерапевтами	Покращення психологічного стану ветеранів та підвищення якості їхнього життя
4	Вшанування пам'яті загиблих			
	Організація екскурсій до місць боїв, музеїв	Розповіді про історію війни, подвиги загиблих воїнів	Виховання поваги до пам'яті загиблих, патріотизму	Збереження пам'яті про загиблих захисників України та формування історичної свідомості українського суспільства

	Проведення тематичних уроків, виховних годин	Присвячені загиблим воїнам, їхнім подвигам, історії України	Використання інтерактивних методів, залучення учнів до обговорення	Поглиблення знань учнів про історію війни та подвиги загиблих
	Участь у патріотичних заходах	Мітинги, концерти, поминальні служби, інші заходи на честь загиблих	Виховання поваги до пам'яті загиблих, героїзму, патріотизму	Спільна скорбота та вшанування пам'яті захисників України
	Догляд за пам'ятниками та меморіалами	Організація прибирання території, покладання квітів	Виховання відповідальності, поваги до пам'яті	Дбайливе ставлення до місць пам'яті та усвідомлення важливості збереження історії
5	Розвиток волонтерського руху			
	Створення та координація волонтерського руху	Залучення українського суспільства до допомоги ветеранам та сім'ям загиблих	Різноманітні волонтерські акції та проекти	Розвиток у дітей та молоді соціальної відповідальності, активної позиції та бажання допомагати іншим
	Співпраця з волонтерськими організаціями	Обмін досвідом, участь у спільних волонтерських заходах	Розширення можливостей допомоги ветеранам та сім'ям загиблих	Ефективніше надання допомоги ветеранам за рахунок об'єднання зусиль
6	Міжнародне співробітництво			

Участь в онлайн-зустрічах та конференціях з міжнародними організаціями	Обмін досвідом щодо підтримки ветеранів та формування культури поваги	Розширення знань українського суспільства про міжнародну підтримку України	Сприяння розвитку толерантності та поваги до культур ветеранів з інших країн
Залучення українського суспільства до міжнародних проєктів, присвячених ветеранам	Листування з іноземцями, спільні творчі роботи	Розвиток толерантності, поваги до різних культур	Налагодження зв'язків з іноземцями та формування розуміння спільної відповідальності за підтримку ветеранів

Табл.1.2. Як соціальний педагог може підвищити рівень культури поваги в українському суспільстві

Важливо зазначити, що всі ці засоби мають використовуватися комплексно, з урахуванням потреб та особливостей ветеранів. Соціально-педагогічна робота з формування культури поваги до ветеранів є важливим фактором соціальної інтеграції ветеранів, консолідації українського суспільства та виховання патріотизму у молоді.

Соціальні педагоги відіграють ключову роль у цьому процесі, використовуючи різноманітні інструменти для формування позитивного ставлення до ветеранів та підтримки їхньої інтеграції в цивільне життя.

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ

Українське суспільство стоїть перед актуальним завданням підтримки позитивного образу ветерана війни.

Соціальні педагоги відіграють ключову роль у цьому процесі, і мають сприяти формуванню позитивного ставлення до ветеранів та підтримки їхньої інтеграції в цивільне життя. Вони можуть це робити, використовуючи у своїй роботі такі соціально-педагогічні інструменти: інформаційно-просвітницька робота, патріотичне виховання, соціальна адаптація ветеранів, вшанування пам'яті загиблих, розвиток волонтерського руху та міжнародне співробітництво.

Ці заходи сприятимуть побудові підтримуючого та високо цінуючого середовища для ветеранів, що допоможе їм знайти своє місце у суспільстві та відчутти важливість свого внеску у захист країни.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів дослідження засвідчило досягнення мети, розв'язання поставлених завдань і дало змогу дійти до наступних науково-теоретичних висновків:

1. Теоретичний аналіз вивчення поняття "культури поваги до ветеранів" дозволив розкрити його змістові характеристики, які охоплюють такі ключові рівні: міжособистісний рівень, організаційний рівень, рівень громади та суспільний рівень. Також вивчено досвід державної ветеранської політики України та інших країн і її вплив на формування культури поваги до ветеранів.
2. Визначено фактори, що впливають на формування ставлення суспільства до ветеранів російсько-української війни. До таких факторів належать рівень поінформованості суспільства щодо проблем ветеранів, соціальна політика держави щодо ветеранів, діяльність громадських організацій, особистий досвід спілкування з ветеранами тощо.
3. Здійснено емпіричне дослідження для оцінки стану культури поваги ветеранів російсько-української війни в сучасному українському суспільстві. Було проведено опитування респондентів, яке показало, що культура поваги до ветеранів в Україні на недостатньому рівні через такі фактори, як недостатнє державне забезпечення (організаційний рівень), низький рівень фінансової підтримки (організаційний рівень), відсутність ефективних соціальних та реабілітаційних послуг (організаційний рівень), байдужість суспільства (суспільний рівень) та неефективна державна політика (суспільний рівень). На індивідуальному рівні, 44,9% опитаних вважають, що культури поваги до ветеранів не існує, 23,6% цивільних сприймають ветеранів як захисників, тоді як лише 5% ветеранів ідентифікують себе як учасників бойових дій. На організаційному рівні, основні складові культури поваги оцінені низько: державне забезпечення на лікування (3 бали з 5), гідне фінансове забезпечення (2 бали з 5) і створення мережі соціальних послуг (1 бал з 5). На громадському рівні, 47% респондентів стикалися з неповагою до ветеранів, а 92,4% знають про такі випадки. На

суспільному рівні, 73,5% респондентів вважають, що ветерани не мають достатньо можливостей для самореалізації через неефективність державної політики (22,3%) та байдужість суспільства (19,2%). 77% респондентів потребують додаткових знань щодо політики поваги до ветеранів. Результати дослідження підтверджують важливість подальших ініціатив для формування та підтримки культури поваги до ветеранів.

4. Визначено види соціально-педагогічних засобів розвитку культури поваги до ветеранів російсько-української війни в українському суспільстві. До таких засобів належать: інформаційно-просвітницька робота, яка спрямована на підвищення рівня знань та розуміння громадян щодо ветеранів, їхніми історіями та досвідом ветеранів, підтримує патріотичні почуттів. Патріотичне виховання сприяє вихованню поваги до ветеранів серед дітей та молоді, поглиблює знання про їхній внесок та історію України. Соціальна адаптація ветеранів спрямована на полегшення їхньої інтеграції у суспільство через надання практичної допомоги та психологічну підтримку. Вшанування пам'яті загиблих включає збереження пам'яті про захисників, дбайливе ставлення до місць пам'яті та усвідомлення важливості збереження історії. Розвиток волонтерського руху сприяє формуванню соціальної відповідальності та активної позиції у дітей та молоді. Міжнародне співробітництво сприяє розвитку толерантності та поваги до культур ветеранів з інших країн, співпраці з іноземними партнерами у підтримці ветеранів.
5. Розроблено рекомендації щодо підвищення ефективності використання соціально-педагогічних засобів розвитку культури поваги до ветеранів російсько-української війни. Ці рекомендації включають: розробку та впровадження програм з розвитку культури поваги до ветеранів; підготовку фахівців з соціальної роботи та педагогів для роботи з ветеранами; створення сприятливого середовища для реабілітації та

реінтеграції ветеранів в суспільство; посилення ролі громадських організацій у цій роботі.

Отже, формування культури поваги до ветерана російсько-української війни є не «застиглим» і створеним кимось надбанням, це жива тканина відносин між людьми, яка постійно створюється і оновлюється і до якої є причетним кожен громадянин держави. Важливим у цьому процесі творення є суб'єктивне відчуття значущості поточного моменту життя, в якому цінність життя і свободи відіграють найважливішу роль, а люди, які її відстоюють і виборюють, гідні глибокої шани і вдячності. Культура поваги, це і те як ми робимо, як ми організуємо світ, в якому людина з її унікальним досвідом військового минулого, є прийнятою і інтегрованою в суспільні процеси сьогодення, наскільки її потенціал і ресурс є підтриманим і затребуваним в цих процесах. Культура поваги – це протидія соціальному розшаруванню і соціальній ексклюзії, це побудова суспільства соціальної справедливості і демократії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Armed Forces Charity. (2024). Royal British Legion | Armed Forces Charity. The Royal British Legion. <https://www.britishlegion.org.uk>.
2. Bair, M. J., Outcalt, S. D., Ang, D., Wu, J., & Yu, Z. (2020). Pain and psychological outcomes among Iraq and Afghanistan veterans with chronic pain and PTSD: ESCAPE trial longitudinal results. *Pain Medicine*, 21(7), 1369-1376.
3. Beldo, L. (2010) Concept of Culture. In *21st Century Anthropology: A Reference Handbook*, 144-152. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.
4. Buddy System. (2023). What does buddy system mean? definition, meaning and audio pronunciation (Free English Language Dictionary). AudioEnglish.org - English for Career, English for Life. https://www.audioenglish.org/z/buddy_system.htm.
5. Cambridge Dictionary. (2024). respect. Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/essential-american-english/respect>.
6. Cassirer, Ernst (1979). Verene, Donald Phillip (ed.). *Symbol, Myth, and Culture: Essays and Lectures of Ernst Cassirer 1935-1945*. New Haven, Conn.: Yale University Press. pp. 6–7
7. Castro, C. A., & Kintzle, S. (2014). Suicides in the military: The post-modern combat veteran and the Hemingway effect. *Current Psychiatry Reports*, 16(8), 460. <https://doi.org/10.1007/s11920-014-0460-1>.
8. Combat Stress. (2024). Mental health services for veterans | Combat Stress. Mental health services for veterans | Combat Stress. <https://combatstress.org.uk/>.

9. Company Debt Ltd. (2024) What Support is Available for Military Veterans Starting a Business?. Company Debt Ltd. URL: <https://www.companydebt.com/what-support-is-available-for-military-veterans-starting-a-business/>.
10. Damen, L. (1987). Culture Learning: The Fifth Dimension on the Language Classroom. Reading, MA: Addison-Wesley; pg. 367
11. Gudykunst, W. B. and Y. Y. Kim. 1992. Communicating with strangers, 2nd ed. New York: McGraw-Hill.
12. Hall D. (1996). Stress, Suicide, and Military Service during operation Uphold Democracy [Электронный ресурс] / Donald P. Hall // Military Medicine. – 1996. – Режим доступа до ресурсу: <http://surl.li/sheni>.
13. Hall, E. T. (1981). The Silent Language. Anchor Books. (Reprint of The Silent Language by E. T. Hall, 1959, Doubleday; pg. 186.
14. Hammerly, H. (1982). Synthesis in Second Language Teaching: An Introduction to Linguistics. Blaine, Wash: Second Language Publications.
15. Hofstede G. (2011). Dimensionalizing cultures: The Hofstede model in context. Online Readings in Psychology and Culture, 2(1), 8.
16. Hofstede G., Hofstede G. J., & Minkov M. (2005). Cultures and organizations: Software of the mind (vol. 2). New York, NY: McGraw-Hill.
17. Hofstede, G. (1984). National cultures and corporate cultures. In L.A. Samovar & R.E. Porter (Eds.), Communication Between Cultures. Belmont, CA: Wadsworth; pg. 51
18. Hofstede, G. (1991). Cultures and organizations: Software of the mind. Maidenhead, NY: McGrawHill.
19. Hämäläinen J. (2003). The concept of social pedagogy in the field of social work. Journal of Social Work. Vol. 3(1):70–80.
20. Junger S. (2015). How PTSD Became a Problem Far Beyond the Battlefield <https://www.vanityfair.com/news/2015/05/ptsd-war-home-sebastian-junger>.

21. Levi-Belz, Y., Dichter, N., & Zerach, G. (2022). Moral injury and suicide ideation among Israeli combat veterans: The contribution of self-forgiveness and perceived social support. *Journal of interpersonal violence*, 37(1-2), NP1031-NP1057.
22. Ministry of Defense. (2023). Foundation and Unit for Discharged Soldiers. URL:
<https://english.mod.gov.il/Departments/Pages/FoundationandDepartmentforDischargedSoldiers.aspx>.
23. Mobbs, M. C., & Bonanno, G. A. (2018). Beyond war and PTSD: The crucial role of transition stress in the lives of military veterans. *Clinical Psychology Review*, 59, 137–144.
24. Mooij, M. K. (2004). *Consumer Behavior and Culture: Consequences for Global Marketing and Advertising*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
25. Parson, T. (1949). *Essays in Sociological Theory*. Glencoe, IL; pg. 8
26. Rattray, N. A., True, G., Natividad, D. M., Salyers, M. P., Frankel, R. M., & Kukla, M. (2019). The long and winding road to postsecondary education for US veterans with invisible injuries. *Psychiatric Rehabilitation Journal*, 42(3), 284.
27. Samovar, L.A. & Porter, R.E. *Communication Between Cultures*. California: Wadsworth, 1994, pp.10-14.
28. Samovar, L.A. & Porter, R.E. *Communication Between Cultures*. California: Wadsworth, 1994, pp.10-14.
29. Secretary of State for Defence & Command of Her Majesty (2018). THE STRATEGY FOR OUR VETERANS VALUED. CONTRIBUTING. SUPPORTED.
https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5bead7d6ed915d6a13d1de79/Strategy_for_our_Veterans_FINAL_08.11.18_WEB.pdf.

30. Segev, D., & Schiff, M. (2019). Integrating Israeli Defense Force (IDF) veterans with disabilities into the workforce: characteristics and predictors. *Israel Journal of Health Policy Research*, 8(1), 1-10.
31. Shepherd, S., Sherman, D. K., MacLean, A., & Kay, A. C. (2021). The challenges of military veterans in their transition to the workplace: A call for integrating basic and applied psychological science. *Perspectives on Psychological Science*, 16(3), 590-613.
32. Startups. (2022) Ex-forces entrepreneurs: How veterans can start and grow businesses. Startups.co.uk. URL: <https://startups.co.uk/blog/ex-forces-entrepreneurs/>.
33. Tabarovsky I. (2016). What Ukraine Can Learn from Other Countries' Experiences with PTSD https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/documents/publication/kennan_cable_13_what_ukraine_can_learn_from_other_countries_about_ptsd.pdf.
34. Texas A&M University. (2003). Culture definition. Open Access Labs (OAL) | IT.tamu.edu. <https://people.tamu.edu/~i-choudhury/culture.html>.
35. Turner, N. R., Hardiman, E. R., Matteson, A. L. (2022). Pathways to program entry: Factors promoting entry and participation in veteran peer-support programs. *Evaluation and program planning*, 92, 102078. Advance online publication. <https://doi.org/10.1016/j.evalprogplan.2022.102078>.
36. VA housing assistance (2024). Veterans Affairs. <https://www.va.gov/housing-assistance/>.
37. Veteran Owned UK. (2024) URL: <https://veteran-owned.uk/about/>.
38. Veterans Benefits Administration (2024). VA.gov | Veterans Affairs. Redirect to Benefits Home Page. <https://benefits.va.gov/benefits/>.
39. Veterans' Gateway. (2024). Advice and support for veterans & ex-forces | Veterans' Gateway. <https://www.veteransgateway.org.uk/>.

- 40.VFW Department of Michigan (2024). Buddy-to-buddy volunteer veteran program [Brochure]
<https://vfwmi.org/uploads/B2B%20Program%20Materials.pdf>.
- 41.Vogt, D. S., Tyrell, F. A., Bramande, E. A., Nillni, Y. I., Taverna, E. C., Finley, E. P., ... & Copeland, L. A. (2020). US military veterans' health and well-being in the first year after service. *American journal of preventive medicine*, 58(3), 352-360.
- 42.Webster's Dictionary Of English Usage / [Merriam-Webster's inc.]. — Springfield: Merriam-Webster inc., 1989. — 978 p.
- 43.Your VA Transition Assistance Program (TAP). (2024). Suicides in the Military: The Post-Modern Combat Veteran and the Hemingway Effect - Current Psychiatry Reports. SpringerLink. <https://doi.org/10.1007/s11920-014-0460-1>.
- 44.Zhu, B. (2008). Chinese cultural values and Chinese language pedagogy. A Thesis Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Master of Arts in the Graduate School of the Ohio State University.
- 45.Агаєв Н.А., Коқун О.М., Герасименко М.В., Пішко І.О., Лозінська Н.С. Досвід роботи в армії США та арміях інших країн щодо недопущення втрат особового складу з причин, не пов'язаних із виконанням завдань за призначенням. Методичний посібник. — К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2018. — 156 с.
- 46.А. Денисов. Veteran Hub: «Після повномасштабного вторгнення вся Україна стала країною ветеранів»
<https://cs.detector.media/community/texts/184946/2022-09-25-artem-denysov-veteran-hub-pislya-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-vsya-ukraina-stala-krainoyu-veteraniv/>.
- 47.ГЛАВКОМ & Величко-Трифонюк Р. (2023, 6 листопада). За межами поля бою: ставлення до ветеранів у нашому суспільстві має бути переосмислене. ГЛАВКОМ.

<https://glavcom.ua/columns/ruslanaveluchkotrufoniyk/za-mezhami-polja-boju-stavlennja-do-veteraniv-u-nashomu-suspilstvi-maje-butipereosmislene-966790.html>.

48.Д. Султангалієв (2024). КОМПЛЕКСНА ТА НАСКРІЗНА ВЕТЕРАНСЬКА ПОЛІТИКА

<https://sdplatform.org.ua/blogs/veteransimport>.

49.Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (1993).

50.Міністерство у справах ветеранів України & Український ветеранський фонд. (2023). Як писати про ветеранів (Д. Козацький, Ю. Кіріллова, О. Симороз, О. Будько, Т. Лелюх, М. Колесніков, Д. Мотильов, Ю. Богун-Щирін, А. Боднарчук, М. Мельник & В. Лагута, Уклад.).

https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2023/09/how_to_write_about_veterans.pdf.

51.Міністерство у справах ветеранів України. (2020). Концепція формування та підтримки позитивного образу ветерана війни в суспільстві.

52.Міністерство у справах ветеранів України. (травень, 2023). «Це категорія потужних людей». Міністр у справах ветеранів розповіла про допомогу ветеранам і їхнім родинам. URL: <https://mva.gov.ua/ua/news/ce-kategoriya-potuzhnih-lyudej-ministr-u-spravah-veteranivrozpovila-pro-dopomogu-veteranam-i-yihnim-rodinam>.

53.Міністерство у справах ветеранів України & Український ветеранський фонд. (2023). Гаряча лінія кризової підтримки.

https://veteranfund.com.ua/projects/hot_line/.

54.Міністерство у справах ветеранів України (2024). e-Ветеран

<https://eveteran.gov.ua/>.

55.Міністерства цифрової трансформації України (2024). Серіал «Люди з досвідом війни. Гідність. Взаємодія».

[https://osvita.diia.gov.ua/courses/people-with-war-experience-dignity-interaction.](https://osvita.diia.gov.ua/courses/people-with-war-experience-dignity-interaction)

56. О. В. Вдовіченко, І. М. Соколова, О. В. Педченко (2023) ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ І СУПРОВІД ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ: ДОСВІД ІЗРАЇЛЮ ZESZYTY NAUKOWE WYŻSZEJ SZKOŁY TECHNICZNEJ W KATOWICACH.
https://yadda.icm.edu.pl/baztech/element/bwmeta1.element/baztech-53789d43-dfe0-442a-a6ea-cb1668e3dac5/c/16_2023.pdf.
57. О. Високолян (2024). Ветеранська політика потрібна «на вчора»: чому її досі не створили? <https://www.radiosvoboda.org/a/veteranska-polityka-ukrayina/32967052.html>.
58. О. В. Чуйко (2015). Соціальна реабілітація: підходи до змістових характеристик процесу / О.В. Чуйко // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. С. 152-158. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apspp_2015_4_27.
59. Освітня платформа Resex (2023). <https://resex.veteranhub.com.ua/>.
60. Правозахисний центр для військових ПРИНЦИП. (2024). Концепція політики, щодо ветеранів та їхніх сімей. <https://www.pryncyp.com/wp-content/uploads/2024/01/veteranpolicy.pdf>.
61. Словник професійної термінології для майбутніх фахівців Національної гвардії України (до курсу «Українська мова за професійним спрямуванням») / Уклад.: М.П. Вовк, Р.С. Троцький, В.С. Молдавчук, О.В. Чуприна, О.А. Блінов, С.І. Шепель; за ред. А.О. Пожидаєва. – К.: НАВС України, 2016. – 156 с.
62. Словник української мови. (2024). ПОВАГА - тлумачення, орфографія, новий правопис онлайн. СЛОВНИК - тлумачний словник української мови, орфографічний словник онлайн.
<https://slovnyk.ua/index.php?swrd=повага>.

63. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину // Вибр. тв.: у 5-ти т – К.: Рад. шк., 1976. – Т. 2. – С.149 - 150, 235 - 253.
64. Українська правда & Калмикова, Н. (2022, 28 серпня). Україна буде державою ветеранів. Українська правда. <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/08/28/7365093/>.
65. Український ветеранський фонд & Соціологічна група «Рейтинг» (2023). Образ ветеранів в українському суспільстві. URL: https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2023/09/rg_ua_veterans_1000_ua_092023_1_.pdf.
66. Український ветеранський фонд. (2023). Державна політика підтримки ветеранів: досвід Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. URL: <https://veteranfund.com.ua/support-for-veterans-of-the-united-kingdom-of-great-britain-and-northern-ireland/>.
67. Учасники проєктів Вікімедіа. (2011, 16 липня). Ветеран — Вікіпедія. Вікіпедія. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Ветеран>.
68. Центр реадаптації та реабілітації "ЯРМІЗ"». (2024). <https://yarmiz.org.ua/ua/%d0%bf%d1%80%d0%be-%d0%bd%d0%b0%d1%81/about-us/#strategy>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Шановні учасники опитування!

Я, Воробйова Діана, студентка Київського національного університету імені Тараса Шевченка, досліджую проблеми розвитку культури поваги до ветеранів російсько-української війни в українському суспільстві. Ваша участь у цьому дослідженні допоможе визначити шляхи формування цієї культури у суспільстві воєнного і поствоєнного часу.

Опитування анонімне. Важливою є ваша суб'єктивна думка і власне бачення. Висновки матимуть узагальнений вигляд і допоможуть виявити основні тенденції у розв'язанні проблеми.

Ви можете відмовитись від участі в анкетуванні на будь-якому етапі.

Дякую за Вашу участь!

1. Ваш вік:

- менше 18 років
- від 18 до 25
- від 26 до 35
- від 35 до 45
- від 46 до 60
- більше 61

2. Ваша стать:

- чоловік
- жінка
- небінарна особа

3. Ваш статус:

- ветеран/ветеранка (не знаходжусь на військовій службі)
- діючий військовослужбовець/військовослужбовиця
- цивільний/цивільна

4. Чи вважаєте Ви, що в українському суспільстві існує культура поваги до ветеранів російсько-української війни?

- Так
- Скоріше так, ніж ні
- Скоріше ні, ніж так
- Ні

5. Який вислів найбільше характеризує ваше ставлення (сприйняття) ветерана російсько-української війни?

Ветеран російсько-української війни, це:

- а) моральний авторитет
- б) захисник людей, громадян України
- в) захисник цінностей свободи і незалежності держави
- г) патріот країни
- д) приклад мужності і героїзму
- е) учасник бойових дій
- є) людина, яка має особливі заслуги перед Батьківщиною
- і) людина, яка викликає гордість і повагу
- ж) особа, яка потребує соціальних, медичних, психологічних, адаптаційних, реабілітаційних та інших послуг
- д) людина, якій важко повернутися до мирного життя

Ваші варіанти _____

6. Чи стикались ви особисто з проявами неповаги до ветеранів російсько-української війни:

Так

Ні

7. Чи знаєте ви (читали, чули, вам переповідали) з проявами неповаги до ветеранів російсько-української війни:

Так

Ні

8. На вашу думку, які складові визначають культуру поваги до ветеранів російсько-української війни:(проранжуйте за значимістю від 0 до 5):

а) Шанобливе ставлення (увага, турбота, підтримка громадян)

б) Гідне фінансове забезпечення

в) Забезпечення права на працевлаштування

г) Державне забезпечення на лікування (реабілітацію)

д) Позитивне висвітлення «ветеранської теми» в ЗМІ

е) Визнання заслуг державою (нагороди, відзначення)

є) Надання пільг, переваг і соціальних гарантій

ж) Активна роль самих ветеранів у розвитку громадянського суспільства

з) Популяризація образу ветерана завдяки різним формам мистецтва

и) Створення мережі соціальних (реабілітаційних) послуг у громаді

9. На вашу думку, в якій мірі перераховані компоненти є представленими в політиці формування культури поваги до ветеранів російсько-української війни: (проранжуйте за значимістю від 0 до 5):

- а) Шанобливе ставлення (увага, турбота, підтримка громадян)
- б) Гідне фінансове забезпечення
- в) Забезпечення права на працевлаштування
- г) Державне забезпечення на лікування (реабілітацію)
- д) Позитивне висвітлення «ветеранської теми» в ЗМІ
- е) Визнання заслуг державою (нагороди, відзначення)
- є) Надання пільг, переваг і соціальних гарантій
- ж) Активна роль самих ветеранів у розвитку громадянського суспільства
- з) Популяризація образу ветерана завдяки різним формам мистецтва
- и) Створення мережі соціальних (реабілітаційних) послуг у громаді

10. Чи вважаєте Ви, що ветерани російсько-української війни мають достатньо можливостей для реалізації себе в суспільстві?

- Так
- Скоріше так, ніж ні
- Скоріше ні, ніж так
- Ні

11. Які перепони (бар'єри) існують в суспільстві, що перешкоджають формуванню культури поваги до ветеранів російсько-української війни: (оберіть не більше 3-х):

- а) відсутність подібного досвіду в суспільстві
- б) байдужість суспільства
- в) неефективність державної політики щодо ветеранів
- г) неефективна робота ЗМІ у цих питаннях
- д) несвоєчасність піднятої проблеми
- е) недостатнє позиціонування самих ветеранів у суспільстві

- є) наявність упереджених стереотипів щодо ветеранів і їх потреб
- ж) відсутність інформаційно-просвітницьких заходів в медійному просторі
- з) недостатня робота освітніх закладів у контексті соціального виховання

Ваші варіанти _____

12. Чи вважаєте ви себе особисто причетним до політики формування культури поваги до ветеранів російсько-української війни:

- Так
- Скоріше так, ніж ні
- Скоріше ні, ніж так
- Ні

13. Чи потребуєте ви додаткових знань, інформації щодо розбудови політики формування культури поваги до ветеранів російсько-української війни:

- Так
- Скоріше так, ніж ні
- Скоріше ні, ніж так
- Ні

Дякую Вам за участь!